

Leikki varhaiskasvatuksessa

Leikin tukeminen ja ohjaus

Katja Jussila
Marja Rissanen

Sosiaalialan opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

KEMI 2014

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaaliala

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi
Opinnäytetyön tekijät:	Katja Jussila ja Marja Rissanen
Opinnäytetyön nimi:	Leikki varhaiskasvatuksessa – tukeminen ja ohjaus
Sivuja (joista liitesivuja):	58 (9)
Päiväys:	17.5.2014
Opinnäytetyön ohjaajat:	Sari Leppälä ja Kaisu Vinkki
<p>Opinnäytetyön kuvaus Opinnäytetyömme tavoitteena on saada tietoa leikin tärkeydestä ja sen tukemisesta ja ohjaamisesta vanhempien ja päivähoidon varhaiskasvattajien näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on saatujen tulosten perusteella lisätä tietoa leikin tärkeydestä lapselle sekä leikin tukemisesta ja ohjaamisesta.</p> <p>Teoreettinen kuvaus Teoreettinen viitekehys työssämme sisältää varhaiskasvatuksen ja leikin kuvauksen ja historiaa sekä nykypäivää. Viitekehys sisältää myös leikin havainnointia, tukemista ja ohjausta</p> <p>Metodologinen kuvaus Tutkimusotteemme on kvalitatiivinen eli laadullinen. Toteutimme tutkimuksen kyselykaavaketta apuna käyttäen kolmessa Rovaniemen kaupungin sekä yhdessä yksityisessä päiväkotiyksikössä. Kyselyyn osallistuivat päiväkotiyksiköiden lastenhoitajat, lastentarhanopettajat sekä yhden päiväkotiryhmän vanhemmat. Kyselyyn osallistui 3 vanhempaa ja 18 varhaiskasvattajaa. Analysoimme aineiston induktiivista sisällönanalyysia käyttäen. Analysoinnissa etenimme aineistosta lähtien tutkimustehtävien mukaan asetettujen kysymysten pohjalta.</p> <p>Keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset Saatujen vastausten perusteella vanhemmat olivat hyvin tietoisia leikin tärkeydestä ja sen kehittävydestä. Vanhemmat olivat tyytyväisiä lastensa leikkitaitoihin ja mahdollisuuksiin, mutta toivoivat voivansa itse osallistua leikkeihin enemmän. Vanhemmat pitivät tärkeänä lapsen leikkirauhaa ja että lapsella on oma huone tai muu leikkitila, jossa leikkiä ilman keskeytyksiä tai muiden häirintää. Varhaiskasvatushenkilöstö oli pääpiirteittäin tyytyväisiä vapaan leikin aikaan päiväkotipäivän aikana. Muutamissa vastauksissa vastaajat toivoivat leikkiaikaa lisää. Leikkitiloissa oli lähes kaikkien mielestä parannettavaa.</p>	
Asiasanat: Varhaiskasvatus, leikki, leikin havainnointi ja tukeminen, leikin ohjaus	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social

Degree programme:	Bachelor of social services
Authors:	Katja Jussila and Marja Rissanen
Thesis title:	Play in early childhood education – support and guidance
Pages (of which appendixes):	58 (9)
Date:	17.5.2014
Thesis instructors:	Sari Leppälä ja Kaisu Vinkki
<p>Thesis description The aim of this thesis is to obtain information about the play and its importance in supporting and guiding parents and day care. The purpose of this thesis is to increase information about the importance of play for a child, as well as of support and guidance.</p> <p>Theoretical summary The theory in our thesis consists of description and history of early childhood education and play, also observation, support and guidance of play.</p> <p>Methodological summary The research method used was a qualitative approach. The study was carried out using questionnaires in three Rovaniemi city day care centres and in one private day care centre. The day care nurses, kindergarten teachers, as well as a group of parents in the day care centres took part in the study. The study involved three parents and 18 early childhood educators. The data were analyzed by inductive content analysis method. The analysis of the collected data proceeded on the basis of the questions set in the research tasks.</p> <p>Main results and conclusions The study shows that the parents were well aware of the importance of play and its part in child's development. The parents were satisfied with their children's play skills and opportunities, but they would like to participate more in the play. The parents stressed the importance of the peace to play and that the child has his/her own room or other play area which allows play without interruptions or other interference. The daycare personnel were mainly satisfied with the free play time in day-care center during the day. Some responses called for more time to play. Nearly all agreed that there is need for improvement in playrooms.</p>	
Asiasanat: Early childhood education, play observation and support, guidance of play	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
SISÄLLYS	5
1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUKSESTA JA LEIKISTÄ	8
2.1. Varhaiskasvatuksen ja leikin määrittelyä.....	8
2.2 Varhaiskasvatuksen ja leikin kehitystä vuosikymmenten saatossa.....	10
2.3 Leikin havainnoinnista, tukemisesta ja ohjauksesta.....	14
3 LAADULLISESTA TUTKIMUSOTTEESTA	19
3.1. Tutkimusmenetelmästä ja aineistonhankinnasta	19
3.2. Aineiston analyysi	24
3.3. Opinnäytetyöprosessin eteneminen.....	25
4 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	28
4.1. Varhaiskasvatushenkilöstön näkemyksiä leikin tärkeydestä	28
4.2. Lasten vanhempien näkemyksiä leikistä ja sen tärkeydestä	30
4.3. Leikin mahdollistaminen, tukeminen ja ohjaus varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta.....	31
4.4. Leikin mahdollistaminen, tukeminen ja ohjaus kotona.....	37
5 POHDINTA	41
LÄHTEET	44
LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Kaikkialla maailmassa lapset leikkivät ja leikit ovat hyvin samanlaisia maasta riippumatta. Sanasta leikki useasti herää aikuisille mielikuva siitä, että leikki on lapselle tärkeää ja leikki on lapsen työtä. Vaikka tämän moni tietääkin, leikin todellinen tärkeys on kuitenkin paljon muuta kuin leikki itsessään. Usein olemme työssämme päiväkodissa kuulleet todettavan, että eikös täällä ole päivän aikana muuta tehty kuin vain leikitty. Mielestämme juuri tuo lausahdus todistaa sen, että työllemme on tarvetta. Haluamme toimia tämän opinnäytetyön kautta leikin ja lasten puolestapuhujina, jotta leikin arvostus kasvaa sille kuuluvalla tasolla.

Vapaa leikki ja lasten leikki yleensäkin on ollut lähiaikoina paljon esillä sekä ammatillisissa keskusteluissa että mediassa, sen vuoksi vapaan leikin mahdollisuuteen on päiväkodeissa alettu kiinnittää enemmän huomiota ja sille pyritään antamaan päivän aikana useita mahdollisuuksia. Päiväkodissa haasteena vapaan leikin järjestämiselle usein koetaan tilojen ahtaus ja päivärytmi. Myös kotona aika vapaaseen leikkiin voi olla hyvin rajallista. Pitkät hoitopäivät ja vanhempien arkiaskareet luovat haasteen lapsen leikkiajan järjestämiselle. Lapset kuitenkin tulevat leikkimään aina, joten uusia päiväkoteja rakennettaessa ja ryhmiä muodostettaessa tulisikin ottaa huomioon leikkiä tukevat tilaratkaisut. Tällä työllä halusimme myös saada itsellemme työkaluja omaa tulevaa työtämme varten, jotta leikki saisi oman jalansijansa päiväkodin arjessa.

Valitsimme työemme aiheeksi leikin varhaiskasvatuksessa, koska aihe on ajankohtainen ja meille itsellemme erittäin tärkeä ja kiinnostava. Leikin tukemisen ja ohjaamisen valitsimme osaksi työtämme, jotta pystyisimme tulevaisuudessa ohjaamaan ja tukemaan lasten leikkiä monipuolisemmin. Uskomme, että työstämme on paljon hyötyä tulevaisuudessa myös muille lasten kanssa työskenteleville. Työtämme ohjaavat tutkimuskysymykset ovat: Kuinka tärkeänä varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lasten vanhemmat pitävät leikkiä ja miksi? Millä tavalla lapselle annetaan arjessa tilaa ja mahdollisuus leikkiin, miten leikkiä tuetaan ja ohjataan?

Työmme toimeksiantajana on Rovaniemen kaupungin päivähoito. Tavoitteenamme on tarkentaa leikin merkitystä ja saada selville leikin arvostus sekä sen tärkeys lapsen elämän taitojen opettelussa. Tarkoituksenamme on myös lisätä vanhempien ja päivähoitohenkilöstön tietoisuutta leikistä ja sen tukemisesta ja ohjaamisesta. Tutkimusotteemme

on laadullinen ja keskeisiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, leikki sekä leikin tukeminen ja ohjaus. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme varhaiskasvatushenkilöstölle ja vanhemmille suunnattua kyselylomaketta, jossa oli 8 avointa kysymystä vanhemmille ja 13 avointa kysymystä varhaiskasvatushenkilöstölle. Analysoimme aineiston käyttäen induktiivista sisällönanalyysiä. Teoriaosuudessa käsittelemme varhaiskasvatusta, leikkiä ja niiden historiaa ja nykypäivää Suomessa. Käymme läpi myös leikin havainnointia, tukemista ja ohjausta.

2 VARHAISKASVATUKSESTA JA LEIKISTÄ

2.1. Varhaiskasvatuksen ja leikin määrittelyä

Tämän opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat varhaiskasvatus, leikki ja leikin tukeminen ja ohjaus. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää pienten lasten kehitystä, oppimista ja tasapainoista kasvua. Se on pienten lasten eri elämänvaiheissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen, Kurvinen 2006, 186.) Fröbel toimi kasvatuksellisen yhteistyön suunnan näyttäjänä lasten vanhempien ja yhteisön välillä. Keskeisenä tarkoituksenaan hänellä oli lasten henkisten toimintojen kehittäminen ja tukeminen. Fröbel on luonut muodon koulua edeltävälle lasten yhteistyölle ja yhteisökasvatukselle. Julkiset instituutiot nousivat kasvattamaan lapsia kodin rinnalle, joka muutti kasvatuksen yhteisölliseksi toiminnaksi. (Järvinen, Laine, Hellman-Suominen 2012, 84.)

Historiaa mielessä pitäen varhaiskasvatus käsite on yhteydessä varhaiskasvatusinstituution syntymiseen ja kehittymiseen. Euroopassa ryhdyttiin perustamaan 1800- 1900- luvun vaihteessa ensimmäisiä laitoksia, näitä laitoksia ei nimetty esikouluiksi eikä niiden antamaa kasvatusta esikoulukasvatukseksi. Silloin kasvatusta määrittävänä terminä oli pikkulastenkasvatus, joka tapahtui siis pikkulastenkouluissa. Historian saatossa varhaiskasvatusinstituutioiden nimissä on tapahtunut muutos, joka liittyy osin eri kulttuuri- ja kielialueilla käytettäviin hieman toisistaan poikkeaviin ilmaisuihin. 1800- luvulla syntyneitä instituutioita nimettiin naistenkouluiksi, äidinkouluiksi, pikkulastenkouluiksi sekä lastentarhoiksi. Myöhemmin näitä alettiin kutsua esikouluksi ja päiväkodeiksi. Varhaiskasvatuksen juuret ovat kuitenkin löydettävissä jo ennen oppivelvollisuuskoulun ilmestymistä. Kreikassa eläneen Aristoteleen mukaan (394- 322 eKr.) lapsuus päättyy ja formaalinen kasvatus alkaa seitsemän vuoden iässä. Näyttääkin siltä, että kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta katsottuna varhaiskasvatustermit kytkeytyvät pikkulastenkasvatukseen ja esikoulukasvatukseen. Pikkulapsikasvatus ilmaisua on käytetty erityisesti silloin, kun on haluttu puhua esimerkiksi 0-3- vuotiaan kasvatuksesta. Esikoulukasvatus ilmaisua on käytetty silloin kun, kasvatuksellinen aktiviteetti kohdistuu voimakkaimmin varsinaiseen esikouluikään eli 3-6- vuotiaisiin. (Ojala 1985, 12-14).

Nykypäivänä varhaiskasvatuksesta käytetään laajaa ja samalla myöhäsyntyistä muotoa Early Childhood Education. Early Childhood tulee latinankielisestä sanasta infantia,

joka tarkoittaa lapsuutta seitsemään ikävuoteen saakka. Varhaiskasvatus tiettyihin ikävuosiin ja tiettyyn ikään päättyväksi tuottaa varhaiskasvatuksen määrittämisen vaikeaksi. Vielä nykypäivänäkin suppeassa mielessä termiä infantia käytetään tarkoittamaan nimenomaan lapsuuden kolme ensimmäistä ikävuotta. Peters (1977) on käyttänyt laajemmassa merkityksessä termiä varhaiskasvatus kattamaan kahdeksaa ikävuotta. (Ojala 1985, 14).

Varhaiskasvatus on vuorovaikutustapahtuma, kodin, päivähoidon ja esikoulun elämänpiiriin sijoittuvaa tavoitteellista pyrkimistä 0-6-vuotiaiden lasten kokonaispersoonallisuuden kehittämiseen. Varhaiskasvatusmääritelmän mukaan varhaiskasvatusta toteutetaan päivähoitossa, esikoulussa ja kodeissa. Koti on näistä epäilemättä primäärisin, koska kodin vaikutukset ovat ajankohtaisia koko varhaiskasvatusiän sekä paljolti myös sen jälkeenkin. Vuorovaikutuskäsitettä voidaan pitää varsin keskeisenä osana varhaiskasvatusmääritelmää. Määritelmän mukaan vuorovaikutusta ei tarkastella yksin lapsen ja kasvattajan välisenä vuorovaikutuksena, vaan se on kolmen keskeisen varhaiskasvatusinstituution elämänpiiriin sijoittuvaa vuorovaikutustapahtumaa. (Ojala 1985, 14-15).

Kodin varhaiskasvatusta ei yleensä ohjaa mikään varsinainen kasvatustavoite. Sen sijaan kotikasvatuksen tavoitteellisuudesta on havaittavissa perusaineksia, jotka liittyvät kasvatustavoitteisiin. Päivähoiton kasvatustavoitteet ovat monissa maissa melko väljät ja suhteellisen erittämättömät. Meillä Suomessa päivähoiton kasvatustavoitteista on tehnyt omat ehdotuksensa kasvatustavoitekomitea. Silti määritelmän mukaan varhaiskasvatustapahtuma on tavoitteellista, oli sitten kyse päivähoito-esiopetus tai kotikasvatuksesta. (Ojala 1985, 16).

Varhaiskasvatuksen määrittämisessä pitää kuitenkin selventää opetuksen ja kasvatuksen välinen ero. Kasvatuksen ja opetuksen välillä ei arkikielessä voi selkeästi nähdä merkityseroja. Perheessä tapahtuvasta kasvatuksesta käytetään nimitystä kotikasvatus, eikä kotiopetus. Päivähoitossa tapahtuvan kasvatuksen yhteydessä näkee ja kuulee usein maininnan opetuksesta. Päivähoitolaissa kuitenkin puhutaan vain ja ainoastaan kasvatuksesta ja hoidosta. Esikoulussa ja koulussa tilanne on hiukan toinen, opettajien keskuudessa esiintyykin hiukan epäselvyyttä siitä, mikä osuus kasvatuksella on kouluopetuksessa. Merkityseron perustana tuntuukin olevan arkikielessä se, että kasvatuksesta puhuttaessa halutaan korostaa eritoten persoonallisuuden tunnealueen merkitystä. Opetustermiä käytettäessä korostetaan persoonallisuuden tiedollista aluetta. Oletuksena voi-

daankin siis pitää sitä, että kasvatus, hoito ja opetus kietoutuvat tiukasti ja kiinteästi toisiinsa ja niitä on vaikea erottaa mielekkäällä tavalla. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen sisällyttäminen varhaiskasvatusmääritelmään omaa lisäksi vankan historiallisen perustan päivähoidon kehittymisen alkutaipaleelta. (Ojala 1985, 17).

Nykypäivänä varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Sen tehtävänä on edistää lapsen kehitystä, kasvatusta ja oppimista. Julkista varhaiskasvatusta on Suomessa mahdollista saada yksityisen tai kunnan järjestämän päivähoidon tai esiopetuksen kautta sekä aamu- ja iltapäiväkerhoissa. Varhaiskasvatuspalveluja pidetään keskeisinä toimintakokonaisuuksina lapsiperheiden sosiaalipalveluissa ja tukijärjestelmässä. Ensisijainen kasvatusvastuu lapsesta kuuluu kuitenkin vanhemmille. Julkinen varhaiskasvatus auttaa ja tukee vanhempien vanhemmuutta ja lapsen kasvatusta. Varhaiskasvatuksessa lapsen omaehtoista leikkiä voidaan pitää keskeisessä asemassa ja sillä tarkoitetaan pienten lasten kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka tapahtuu pienen lapsen eri elämäntilanteissa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kehitystä, oppimista ja kasvua. Nykypäivän varhaiskasvatus ja päivähoitopalvelut ovatkin kodin ohessa toinen hyvin keskeinen kehitysyhteisö- ja ympäristö lapselle hänen lapsuusiässään. Varhaiskasvatuspalvelut toimivat myös lasten kuntouttavana tahona. (Verkkójulkaisu. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Hakupäivä 27.7.2013).

2.2 Varhaiskasvatuksen ja leikin kehitystä vuosikymmenten saatossa

Saksalainen pedagogi Friedrich Fröbel liitetään vapaan leikin käsitteeseen. Hän perusti vuonna 1840 niin sanotun leikki- ja askartelulaitoksen, josta tuli Ruotsissa lastentarhojen ja myöhemmin päiväkotien edelläkävijä. (Lindqvist 1998, 47- 48.) Fröbelin lastentarha- aatetta esiteltiin maamme lehdistössä jo 1850- luvulla. Euroopassa uudistettiin lastenkasvatusta lastentarhoissa Fröbelin pedagogiikan avulla, josta kantautui viestejä myös Suomeen. Suomessa Topelius kuului ensimmäisiin, joiden huomio kiinnittyi Fröbeliläisiin lastentarhoihin. Vuonna 1865 ilmestyneessä Topeliuksen ruotsiksi kääntämässään kirjoituksessa ”Huru doktor Fröbel uppfostrade små barn”, hän ilmaisi oman näkemyksensä asiasta ja suositteli Fröbelin kasvatusaatteita kaikille vanhemmille. (Hänninen, Valli 1986, 52).

Suomessa nykyaikaan jatkunut Fröbeliläinen lastentarhatyö alkoi varsinaisesti, kun Hanna Rothman perusti vuonna 1888 yksityisen kansanlastentarhan Helsinkiin. Tämä lastentarha toimi Pestalozzi- Fröbel- Hausin mallin mukaisesti. Lastentarhan päästyä hyvin toimintaan Hanna Rothman perusti toisenkin laitoksen, Sörnäisten kansanlastentarhan vuonna 1890. Toimintamuotojen vakiintuessa ja niiden monipuolistuttua Hanna Rothmanin aloittama lastentarhatoiminta laajeni pikkuhiljaa koko maahan. Hanna Rothman kirjoitti ensimmäisen lukuvuoden (1888- 1889) toimintakertomuksen vuonna 1889. Kertomuksessaan hän kirjoitti, että lasten taipumusten ja voimien tulisi saada monipuolisia kehittymistilaisuuksia, käytännöllinen työ toimii tässä välineenä. Tämän etuna on henkisten ja ruumiillisten osa-alueiden kehittäminen. Hänen mukaansa työ kehittää sydäntä, ajatusta ja kättä. (Hänninen, Valli 1986, 59, 65- 66).

Hanna Rothmanin lastentarhassa valmistettiin itse leikkivälineitä, esimerkiksi nukkeja, autoja ja rakennuspalikoita. Lisäksi tyhjennettiin tuttuja leluvarastoja, koska varojen käyttöä täytyi rajoittaa. Kekseliäisyys olikin hyvin arvokasta, leikkimateriaalia ja lelujen valmistusmateriaalia löytyi luonnosta ja vain oma mielikuvitus oli rajana. (Hänninen & Valli 1986, 67). Myös kotona valmistettiin itse leluja, tuohon aikaan isoilla oli eniten aikaa valmistaa kotitekoisia leikkikaluja, joten hän saattoi valmistaa puuhevosia, autoja, nukkekehoja, jousipyssyjä tai hyrriä. Isommat lapset alkoivat itsekkin harjoitella veistämistä ja hieman vanhemmat lapset tekivät itselleen pillejä ja torvia. Käsityötaitoja kartutettiin myös muiden töiden opettelemisen ohessa. Keväisin isät auttoivat pajupillien teossa ja kesällä isän kanssa tehtiin yhdessä kaarnalaivoja. Puu oli tärkeä valmistusmateriaali leikkikalujen teossa. (Verkkojulkaisu. Keski-Suomen museo. Hakupäivä 4.5.2014).

Fröbel-pedagogiikan kannattaja Elsa Köhler esitteli Fröbel-pedagogiikkaa harjoittavassa Norrköpingin seminaarissa omia aktiivisuuspedagogisia ajatuksiaan. Köhlerin tavoitteena oli kehittää biologinen teoria lapsen kehityksestä, koska Fröbelin luonnonfilosofia tulisi korvata biologisella kypsyysteorialla, jossa tapahtuva kehitys ohjautuu sisältäpäin. Tämä saikin pedagogiikan sisällön muuttumaan aina uusien havaintojen myötä. Lasten mieltymysten tulkitsemista ja ymmärtämistä pidettiin tärkeänä sekä myös ohjatussa työskentelyssä korostettiin lasten mieltymyksiä. Lapsia kannustettiin luomaan ja keksimään leikkejä itse. Aikuiset eivät saaneet osallistua lasten leikkeihin, vaan olivat enemmänkin ulkopuolisen, huomaamattoman innostajan roolissa. (Lindqvist 1998, 49-50).

Kognitiiviseen leikkiteoriaan on vaikuttanut Jean Piaget, joka jakoi leikin kolmeen kehitysvaiheeseen. Piaget kuitenkin sai vaikutteita Bühlerin leikkikategorioista ja Bühler on jättänyt merkkinsä myös ruotsalaiseen leikkidiagnostiikkaan. Bühlerin mukaan leikissä voi erotella viisi eri vaihetta; toimintaleikit, mielikuvitusleikit, reseptioleikit eli satujen kuunteleminen ja kuvien katselu, rakenteluleikit ja yhteisleikit. Piaget'n mukaan lapsen kognitiiviseen kehitykseen kuuluu kolme kategoriaa; harjoitteluleikki, symbolileikki ja roolileikki. Harjoitteluleikki liittyy sensomotoriseen mielihyvän tunteeseen ja sen pohjalta syntyy kyky ajatella symbolein. Leikki kehittyy jäljittelemällä, eikä lasta tarvitse opettaa leikkimään. Piaget'n teorian mukaan lapselle täytyy luoda edellytykset kehittyä ja kasvattaja pysyy leikin ulkopuolella ja antaa lapsille virikkeitä ja varaa sopivia leikkivälineitä. Leikillä oli tuona aikakautena suhteellisen vaatimaton asema päivähoidossa. (Lindqvist 1998, 51).

Varhaiskasvatus- käsite on otettu käyttöön Suomessa 1970-luvun alussa, kun suunniteltiin päivähoidon henkilöstön koulutusta. Friedrich Fröbel on vaikuttanut suomalaiseen varhaiskasvatukseen ja erityisesti päiväkotikasvatukseen merkittävästi. Fröbelin lastentarha- aatteen toi Suomeen ensimmäisenä Uno Cygnaeus 1800- luvun lopulla. Hanna Rothmanin vuonna 1888 aloittama lastentarhan toiminta yhdisti ensimmäistä kertaa pedagogisen ja sosiaalisen tehtävän. (Vilen ym. 2006, 187). Lastentarhat toimivat aluksi vain osapäiväisesti ja niiden esikuvana toimi koti. Lastentarhoissa tehtiinkin vuodenaikoihin kuuluvia kodintöitä, joiden katsottiin kehittävän kättä, ajatusta ja sydäntä. Toinen tärkeä keskeinen toiminta oli leikki. Leikille tuli antaa tilaa, vapautta ja tarpeeksi aikaa. (Järvinen ym. 2012, 86).

Vuonna 1973 kirjoitetun päivähoitolain myötä käsite lastentarha jäi historiaan, lastentarhat ja lastenseimet yhdistettiin päiväkodeiksi. Tämä laki määritteli puitteet päiväkotihoidolle, perhepäivähoidolle sekä leikkitoiminnalle. Tällöin toiminta muuttui myös kokopäivähoidoksi päiväkodeissa. Toiminta-alueiksi määriteltiin perushoito, leikki, askareet, työtehtävät, opetus- ja toimintatuokiot sekä tutustuminen ympäristöön. Sosiaalipalveluna päivähoito vahvistui 1980- luvulla. 1990- luvulla lapsikeskeisyys konkretisoitui päiväkotikokeiluihin. Kokeilujen tavoitteena oli muuttaa toimintaa niin, että lasten aktiivisuudelle ja aloitteellisuudelle jäisi enemmän tilaa. Tämän tausta- ajatuksena oli se, että lapset eivät opi pelkästään aikuisen suunnittelemissa ja ohjaamissa tuokioissa, vaan he oppivat kaikessa toiminnassa ja myös toisiltaan. (Järvinen ym. 2012, 86).

2000-luvulla eletään vaihetta, jolloin kehitetään varhaiskasvatuksen laatua. Tavoitteena varhaiskasvatuksen laadunhallinnassa on jatkuva säännöllinen, tavoitteellinen, suunnitelmallinen ja kokonaisvaltainen kehittäminen ja arvioiminen. Vuosina 2000- 2003 Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen yhdessä Stakesin kanssa. Valtioneuvosto ja sosiaali- ja terveysministeriö asettivat varhaiskasvatukselle neuvottelukunnan toimintakausille 2005- 2007 ja vuosille 2008- 2009. Tämä neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä ja edustettuna on myös tutkimuksen, hallinnon, koulutuksen, järjestöjen ja kuntien asiantuntijuus. Lapsia ja perhettä koskevan palvelujärjestelmän on perustuttava ensisijaisesti lapsen ja perheen näkökulmiin ja lähtökohtana tulee olla lapsen etu, näin esittää neuvottelukunnan väliraportti. (Järvinen ym. 2012, 87).

Nykypäivänä lasten tarpeiden ja vahvuuksien tunnistaminen, kulttuurien kirjo, perheiden monimuotoisuus ja työelämän muutokset lisäävät haastetta varhaiskasvatustyöhön. Tärkeää onkin hahmottaa kokonaisuus lapsen tasa- arvon turvaajana julkisessa varhaiskasvatuksessa. Lasten päivähoidossa vietetty päivittäinen aika on kasvanut vanhempien työelämän vaatimusten koventuessa. Myös subjektiivinen päivähoito-oikeus on lisännyt päivähoiton tarvetta, suurentanut ryhmäkokoja ja vaikuttanut hoitopäivien pituuteen. Näistä syistä johtuen päiväkotien arki on tullut entistä vaativammaksi ja haastavammaksi niin lapsille kuin päivähoitohenkilöstöllekin. Lapset viettävät suurimman osan päivästä suuressa ryhmässä, levottomuudessa ja hälinässä samalla kun henkilökunta joutuu venyttämään maksimisuorituksiaan lasten hyvinvoinnin eteen.

Leikit eivät ole juuri muuttuneet satojen vuosien saatossa, mutta niiden nimet ovat vaihtuneet. Lapset ovat käyttäneet leikkiä ajankuluna ja viihdykkeenä kautta aikojen. Leikkiessään lapset jäljittelevät aikuisten arkiaskareita ja samalla he omaksuvat aikuiselämän normeja. Leikkien sanoma voidaankin liittää aikansa yhteiskuntaan, työhön ja sosiaalisiin rakenteisiin. Talonpoikaisaikana lasten leikeissä näkyivät erilaiset maanviljelyksen toiminnat, mielikuvitus muovasi todellisen työn lasten leikiksi. Lapset keräsivät luonnosta ja kotipiiristä materiaalia leikkikaluiksi, koska ostolelut olivat harvinaisia. Ennen lapset osallistuivat aikuisten apuna talon töihin, joten leikkiaikaa oli enemmän kuin nykyään. Nykypäivän vapaata leikkiaikaa rajoittavat lasten runsaat harrastukset. Ennen vanhaan hyvänä puolena oli suuri lapsiluku perheissä, näin leikkikavereita oli aina lähellä. (Verkkojulkaisu. Keski-Suomen museo. Hakupäivä 4.5.2014.)

Nykyisin leikin merkitys on tiedostettu päivähoitossa, silti lasten leikki on liikaa lasten itsensä varassa. Kasvattajan läsnäolo ja ohjaus puuttuvat. Alati kasvavat ryhmäkoot ja jatkuvat poikkeustilat, joissa henkilöstön määrä suhteessa lapsiin on liian pieni, aiheuttavat sen, että yhteistä leikkiaikaa aikuisen kanssa on vähemmän. Myös henkilöstön suuri vaihtuvuus aiheuttaa haasteita leikin ohjaamiselle ja tukemiselle. Vaikka lapset yleensä ottavat mielellään aikuisen leikkiin mukaan, on uuden aikuisen kuitenkin ensin saatava luotua lapsiin luonteva luottamussuhde, ennen kuin lapsi ottaa leikkiin mukaan tai vastaanottaa leikinohjausta. Leikkitalanteissa myös aikuinen oppii tuntemaan lapsia paremmin, joten aikuisten pysyvyys olisi tärkeää leikin tukemisen ja jatkumisen kannalta. Tuttu ja turvallinen aikuinen tuntee lapset ja pystyy paremmin selvittämään leikissä tapahtuvia ristiriita- ja ongelmatilanteita. Tuttu kasvattaja tuo myös turvallisuuden tunnetta lasten leikkiin ja toimintaan.

Vaikka leikit eivät ole juuri muuttuneet vuosikymmenten saatossa, niitä leikkivät lapset ovat muuttuneet siten, että nykypäivän lapset kehittyvät ja kasvavat nopeammassa tahdissa kuin ennen. Muistamme itsekkin kuinka vielä 10- 20 vuotta sitten koululaiset leikkivät kotileikkejä ja pukivat barbeja. Nykyään jo esikouluun lähtevät voivat kokea itsensä liian vanhoiksi leikkimään kotileikkejä. Nykypäivänä on havaittavissa leikkien sisällön hyvin usein saavan alkunsa tai ideoita konsolipeleistä ja televisiosta. Päiväkodissa lasten lelupäivän lelut usein muuttuvat nukesta puhelimeksi tai pelikonsoliksi.

2.3 Leikin havainnoinnista, tukemisesta ja ohjauksesta

Leikin ja sen ohjauksen näkökulmaa painotetaan varhaiskasvatuksessa ja leikki nähdään sekä oppimisen kohteena että välineenä. Leikki on kuitenkin haaste varhaiskasvatukselle, koska se ei kuulu mihinkään yksittäiseen toimintaan. Leikki kuuluu lapsen kaikkeen tekemiseen ja olemiseen ja sen avulla lapsi kohtaa ja käsittelee maailmaa. Pieni lapsi rakentaa käsitemaailmaansa ja ajatteluaan leikin avulla. Lapsi toimii ja kohtaa maailman kokonaisvaltaisesti ja on välitön, tästä syystä aikuisten on usein vaikea päästä sisään lapsen tunteiden ja aistimusten paljouteen. Aikuisen olisikin hyvä mennä lasten leikkiin mukaan, jotta pääsisi kurkistamaan lapsen sisimpään. (Mikkola & Nivalainen 2009, 53).

Yksi tärkeimpiä varhaiskasvatushenkilöstön arviointimenetelmiä on havainnointi. Havainnoimalla arjen tilanteita ja leikkiä saadaan tärkeää tietoa lapsen selviämisestä omassa toimintaympäristössään. Saadun tiedon avulla voidaan lasta tukea hänen kasvussaan ja kehityksessään. Aktiivinen havainnoiminen vaatii aikuiselta keskittymistä ja halua ymmärtää lapsen viestejä. Havainnointia tehdessä on hyvä käyttää kaikkia aisteja, kuuntelua, tunnetta, katselua ja koskemista. Aikuiselta vaatiikin aikaa ja harjoittelua asettua lapsen maailmaan. Leikin avulla voidaan havainnoida monia asioita. Havainnoinnin avulla varhaiskasvatushenkilöstö voi arvioida lapsen hieno- ja karkeamotoriikkaa, aistien toimintaa, kielellisiä taitoja, kehonhallintaa, mielikuvitusta ja ajattelua. (Vilen ym. 2008, 167).

Lasten leikkiessä ryhmässä, voidaan havainnoida lasten keskinäisiä suhteita ja seurata ryhmän yhteisen toiminnan etenemistä. Ennen kuin leikkiä alkaa havainnoida, on hyvä päättää etukäteen mihin asioihin kiinnittää huomiota. Esimerkiksi havainnoiko leikkitalannetta vai yhden lapsen leikkitoimintaa. Havainnoinnissa voidaan käyttää apuna nauhuria tai videota, näin ollen havainnoija kykenee paremmin kirjaamaan ylös muita tilanteeseen liittyviä asioita, kuten esimerkiksi sanatonta vuorovaikutusta ja leikkivälineiden käyttöä. Leikkiä kirjatessa on hyvä kirjata lasten kommentit sanasta sanaa. (Vilen ym. 2008, 168.)

Havainnointiin valmistautuminen kannattaa aloittaa miettimällä, mitä toimintaa oli ennen leikkitalanteen syntyä, millainen leikkitala on, mitä leikkimateriaalia tilassa on käytettävissä, onko leikkitala muunneltavissa ja ovatko aikuiset käytettävissä tukemaan lasten leikkiä. Havainnoidaan, miten leikki on saanut alkunsa, mitä leikkivälineitä leikissä käytetään ja ovatko leikkivälineet valmiita vai itse tehtyjä tai kuviteltuja välineitä. Havainnoidaan myös, miten leikkipaikka on valittu, millainen leikkiryhmä on ja millainen on leikin aloitusteema. Voidaan myös havainnoida, valitseeko lapsi arkielämästä tulevia rooleja ja teemoja, esimerkiksi aikuisen rooli, kasvaminen, erotilanne tai uudet asiat. Seurataan myös leikin kulkua, kuinka leikki pysyy koossa, miten leikkivälineitä käytetään sekä miten aikuiset vaikuttavat ja osallistuvat leikin kulkuun ja minkälaiset yllättävät tekijät vaikuttavat leikin kulkuun ja sujuvuuteen. Havainnoidessa lasten keskinäistä vuorovaikutusta on hyvä kiinnittää huomiota, miten kielelliset ja ei-kielelliset viestit, kuten eleet, äänenpainot, asennot ja ilmeet, näkyvät ja vaikuttavat. Millaisissa tilanteissa erimielisyyksiä ja riitoja syntyy ja miten ne selvitetään. Tarvitaanko aikuisen apua vai

osaavatko lapset selvittää tilanteen itse. Lopuksi havainnoidaan sitä, miten leikki loppuu ja kuinka leikin teema elää ja muuttuu leikin aikana. (Vilen 2008, 168-169).

Lapsia ja lapsuutta luonnehtii iloisuus ja leikkisyys. Yleensä lasten kanssa työskentelevät pitävät työnsä yhtenä myönteisenä puolena juuri sitä, että lapset elävät tässä ja nyt, he eivät murehdi mennyttä eivätkä huolehdi tulevaisuudesta. Lasten elämänmyönteisyyttä varhaiskasvattajat pyrkivät tukemaan omalla toiminnallaan ja ohjauksellaan. Leikki kasvatuksellisenä toimintana vaatii havainnointia ja suunnittelua sen ohella että leikinkulkua pyritään ymmärtämään. Lasten oppimista ja leikin kehittymistä tukevat erilaiset materiaalit ja resurssit sekä virikkeelliset ympäristöt. (Viittala 2006, 122- 123. 127.)

Myös kotona lapsen leikissä aikuisen läsnäololla ja tukemisella on suuri vaikutus. Osallistumisellaan aikuinen kannustaa lapsia pitkäjänteiseen leikkiin ja samalla aikuinen pystyy rohkaisemaan ujoja ja vetäytyviä lapsia mukaan leikkiin. Aikuinen toimii alle 3-vuotiaan leikissä tukena ja leikin peilaajana sekä pitää leikin turvallisena ja auttaa lasta ongelmatilanteissa. Kun aikuinen ja lapsi leikkivät yhdessä, lapsen perustaidot kuten vuorottelu, neuvottelu ja vastavuoroisuus vahvistuvat. Isompien lasten leikissä aikuisen läsnäolo ja ohjaus liittyy yhdessä tekemiseen, kannustamiseen, innostamiseen sekä leikin mahdollistamiseen erilaisin aika- ja tilajärjestelyin. Lasten leikit siirtyvät iän myötä rajatuille alueille, joissa lasten keskinäiset suhteet näyttelevät suurempaa roolia leikin suunnittelussa ja kehittäessä. Leikkien roolit ja juonet monimutkaistuvat ja tämä vaatii aikuiselta enemmän taitoa suunnitella ja järjestellä leikkiympäristöä lasten leikkien mukaan. Aikuisen aktiivisuus leikkiin osallistumisessa näkyy myönteisenä asenteena ja haluna kuunnella ja keskustella lasten kanssa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 53- 55.)

Joidenkin aikuisten kanssa ei ole koskaan lapsena leikitty eivätkä he näin ollen ole koskaan oppineet leikkimään, osa on myös saattanut unohtaa leikkimisen taidon. Usein aikuisista leikkiminen voi tuntua nololta ja naurettavalta. Joskus aikuisille tulee halu ohjata lasten leikkiä haluamaansa suuntaan. Lasten leikkiessä aikuista usein houkuttaa lähteä omiin puuhiinsa tai vain istua ja seurata leikkiä kauempaa. Näin toimiessaan hän menettää mahdollisuuden antaa lapselle myönteistä huomiota ja aitoa läsnäoloa. Lapsilla on oma käsityksestä leikistä ja sen kulusta, tämä on leikkiin osallistuvan aikuisen hyvä pitää mielessä. Lapsen saadessa määrätä leikkiä ja luoda sääntöjä, aikuinen viestit-

tää lapselle että tämän ideat ovat hyviä ja että tämän kanssa on mukava leikkiä. (Sandberg, Santanen, Jansson, Lauhaluoma, Rinne 2008, 28- 31).

Friedrich Fröbel on jakanut leikin luoviin leikkeihin ja didaktisiin eli ohjattuihin leikkeihin. Luovassa leikissä lapset itse suunnittelevat ja ohjaavat leikkinsä ja roolinsa, aikuisten ohjaamia leikkejä varhaiskasvatuksessa kutsutaan sääntöleikeiksi. Draamaleikit ovat sekoitus luovaa ja ohjattua leikkiä, niissä on sekä aikuisen että lasten suunnittelempia rooleja ja sääntöjä. Leikin kautta lapsi saa kokea ja harjoitella hallinnan tunnetta ja omaa määräysvaltaansa turvallisesti, koska aikuinen kuitenkin tarvittaessa säätelee leikki-tilanteita. (Aro & Laakso 2011, 242- 243).

Päivähoidon, varhaiskasvattajien sekä vanhempien yhteisenä tavoitteena on varmistaa, että lapsi kykenisi saamaan vuorovaikutustilanteisiin hyvät välineet. Hyviä vuorovaikutustaitoja tarvitaan niin aikuisten kanssa olemiseen, kuin myös toisten lasten kanssa leikkimiseen. Lapsi käyttäytyy ja toimii eri tavoin päivähoitossa toisten lasten kanssa kuin kotonaan. Päivähoidon ja vanhempien olisi tärkeää keskustella lapsen leikkeistä, kielellisestä kehityksestä sekä ilmaisun ja puheen erilaisista tilanteista ja vaiheista. Tiedon jakaminen puolin ja toisin auttaa lasta oppimisessa ja kehityksessä. Nämä keskustelut auttavat molempia osapuolia saamaan tärkeää tietoa lapsen arkipäivästä, lisäksi voidaan tukea yhdessä jotakin toiminta- aluetta lapsen kehityksessä. Päiväkodin yhtenä tehtävänä on tarjota lapselle mahdollisuus vertaisiinsa leikkikavereihin. Yhteistoiminta muiden lasten kanssa opettaa lasta ottamaan huomioon paitsi omat tarpeensa kuin myös muiden leikkijöiden toiveet, halut ja tarpeet. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 75).

Ryhmässä päätetyt yhteistoiminnan säännöt ja ryhmään muodostunut ilmapiiri ja siellä ihmisten väliset suhteet sekä lapsen kokemus omasta osallisuudestaan, luovat perustan lapsen sosiaalisille suhteille, hänen kaikissa toiminnoissaan. Vanhemman tai varhaiskasvattajan tehtävänä on rakentaa ja tukea lasten välisiä sosiaalisia suhteita kaikissa tilanteissa sekä varmistaa, että lapsi saa vertaisryhmässään onnistumisen kokemuksia. Emotionaalinen perusta yhteisleikissä on siinä, että jokainen lapsi saa kokea olevansa hyväksytty juuri sellaisena kuin hän on sekä hänelle pitää saada kokea olonsa turvallisiksi. Aikuinen voi myötä auttaa lasta saamaan nämä kokemukset olemalla läsnä ja järjestelemällä leikki-tilanteet turvallisiksi. (Aro & Laakso 2011, 242.)

Lapsen leikkiä voidaan ohjata sekä fyysisillä toimintatavoilla että sanallisesti. Leikin ohjaaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa. Epäsuoralla ohjauksella tarkoitetaan leikin mahdollistamista luomalla sopivat puitteet sekä fyysisesti että ajallisesti. Aikuisen voi myös toimia leikin ohjaajana siten, että hän käynnistää leikin, antaa tarvittavaa apua sen luomiseen tai osallistuu itse. Aikuisen ohjauksessa tai osallistuessa leikkiin, hän voi rohkaista vetäytyviä ja arkoja lapsia esittämään ideoitaan ja osallistumaan. Aikuisen osallistuminen myös edesauttaa lasten pitkäjänteistä leikkiä. Häiriöitä välttääkseen, kasvattajat usein mielellään päiväkodissa kontrolloivat sitä kenen kanssa kukin leikkii. Lapsen on tärkeää antaa valita itse kenen kanssa hän leikkii, näin lapsi opettelee rakentamaan ystävyyssuhteita. Samoista asioista kiinnostunut tuttu ja turvallinen kaveri lisää lapsen leikin tilanteiden ennustettavuutta, joka osaltaan auttaa yhteistoiminnan mahdollisuutta. Lapsiryhmässä saavutettu luottamus ja suosio edustavat lapselle sosiaalista pääomaa, joka siis karttuu omakohtaisesti koetusta vuorovaikutustilanteesta, kuten esimerkiksi yhteisleikistä. Leikin tukemisella tulee tähdätä lasta leikkimään niin, että hän voisi venyttää leikkitaitojaan kykyjensä mukaan ja kykyjen ääri rajoille saakka. Tavoitteena leikin tukemisessa on lisätä siihen haastetta niin, että se vastaisi lapsen sen hetkistä kehitystä ja oppimista. Peruslähtökohtana lapsiryhmässä on leikin tukeminen osana arkea eikä sitä voi tarkastella irrallisena osana muusta toiminnasta. (Aro & Laakso 2011, 242. 252. 255).

Leikin ongelmatilanteet ja ongelmakäyttäytyminen leikissä eivät aina ilmennä lapsen pahaa oloa. Tällainen on melko normaalia toimintaa oman paikan hakemisessa, kanssakäymisen opettelussa, omien rajojen testaamisessa suhteessa aikuiseen sekä ikätovereihin. Meidän varhaiskasvattajien onkin syytä miettiä, kestämmekö me lapsen omaehtoisia sosiaalisten taitojen opettelua ja onko meillä tietty ajatusmalli siitä, miten lapsen tulisi käyttäytyä. Lapset pitävät rajuista leikeistä, mutta ne ovat usein varsinkin päiväkodissa kiellettyjä riehuntaleikkejä. Riehuntaleikkien kieltäminen poistaa osaltaan lasten oman leikkikulttuurin kehittymistä päiväkodissa. Lasten tärkein muisto päivähoitosta on usein kaverit, yhteiset pelit ja leikit. Aikuisen ohjaamia toimintoja ja tuokioita ei muisteta niin hyvin, kuin leikkitalanteita muiden lasten kanssa. Myös riehuntaleikkien tulisi olla sallittuja, tarkoituksenmukaisessa turvallisessa leikkitallassa ja aikuisen valvovan silmän alla. (Huttunen 1989, 116. 119).

3 LAADULLISESTA TUTKIMUSOTTEESTA

3.1. Tutkimusmenetelmästä ja aineistonhankinnasta

Opinnäytetyömme aiheena on lasten leikki varhaiskasvatuksessa, sen tukeminen ja ohjaus. Työn tavoitteena oli tarkentaa leikin merkitystä lapsen kehitykselle. Halusimme myös saada selville, kuinka tärkeää leikki on lapselle arkielämän taitojen opettelussa ja kuinka paljon leikkiä arvostetaan. Työmme tarkoituksena on lisätä niin vanhempien kuin lasten parissa työskentelevienkin tietoisuutta leikistä ja sen tukemisesta ja ohjaamisesta.

Opinnäytetyötämme ohjasivat kaksi tutkimuskysymystä, jotka olivat

1. Kuinka tärkeänä varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lasten vanhemmat pitävät leikkiä ja miksi?
2. Millä tavalla lapselle annetaan arjessa tilaa ja mahdollisuus leikkiin, miten leikkiä tuetaan ja ohjataan?

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimusotteessa tarkastellaan ja kuvataan todellisen elämän asioita ja ilmiöitä mahdollisimman monipuolisesti. Tutkijan oma ihmiskäsitys ja arvot vaikuttavat siihen, miten hän tulkitsee ja ymmärtää tutkinnan kohdetta. Laadullisen tutkimuksen kirjallisesta kuvauksesta voidaan käyttää sanontaa ”juonteeltaan etenevä kertomus”. Kirjallinen tuotos laadullisessa tutkimuksessa poikkeaa melkoisesti teoriapohjaisen tutkimuselosteen yleisestä kaavasta. Teoriapohjaisessa tutkimuksessa kirjoittaminen ei nouse niin merkittävään asemaan kuin laadullisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 157.249).

Opinnäytetyössämme käytimme laadullista eli kvalitatiivista lähestymistapaa, koska sen tavoitteena on ymmärtää kohdetta. Tutkimuksessa tulee tarkentaa, tutkitaanko ihmisten kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. Kokemukset ovat aina henkilön oma-kohtaisia. Mielestämme juuri tämä lähestymistapa sopi opinnäytetyöhömme, koska opinnäytetyömme tutkimuksen kohteina ovat lastentarhanopettajien, lastenhoitajien ja lasten vanhempien kokemukset. Tätä lähestymistapaa on suomalaisessa yhteiskunta- ja kasvatustieteellisessä keskustelussa käytetty aika usein. (Eskola & Suoranta 2005, 13.)

Laadullisessa menetelmässä käytetään ihmisten suullisesti tai omin sanoin kirjallisesti tuottamaa aineistoa tai sellaista kirjallista materiaalia, joka perustuu ihmisten käyttäytymisestä tehtyihin havaintoihin. Luonteeltaan laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan todellisissa luonnollisissa tilanteissa. Tutkimuksessa ihminen on tiedonkeruun väline ja täydentävän tiedon hankinnassa voidaan apuna käyttää tekstejä ja lomakkeita. Tutkimuksen lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja tarkka tarkastelu. Aineiston hankinnassa voidaan käyttää esimerkiksi teemahaastattelua, havainnointia ja ryhmähaastattelua, johon valitaan tarkoituksenmukainen kohdejoukko. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.) Mietimme ensin käyttävämme kyselylomakkeen rinnalla myös teemahaastattelua aineiston hankinnassa, mutta koimme sen liian aikaa vieväksi ja ajattelimme aineiston paisuvan liian laajaksi.

Tutkimusotteemme on induktiivinen. Induktiivisessa tutkimusotteessa tutkija lähtee prosessissaan liikkeelle empiirisistä havainnoista eli esimerkiksi kirjallisista dokumenteista. Tulkitsemalla havaintomateriaalia tutkija nostaa siitä vertailevien muistiinpanojen ja analyysin avulla tärkeäksi katsottavia teemoja, koodaa ne ja luokittelee ne yleisimmiksi kategorioiksi. Tämä edellyttää aineiston tarkkaa tuntemusta. Tutkija seulo asian kannalta tärkeiksi nousseet avainkategoriat. Hän työstää niitä teoreettisesti täsmentyneen havaintoaineiston avulla ja lopulta päätyy prosessissaan selitysmalleihin ja teoreettiseen pohdiskeluun. Induktiivisella tutkimusotteella tarkoitetaan sitä, että se päättyy yksittäisistä havainnoista yleisiin merkityksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 248.) Analysoinnin edetessä ryhdyimme nimeämään ala- ja yläluokkia. Monisanaisten ilmausten sijaan lyhyiden ja ytimekkäiden ilmaisujen luominen aiheutti luokkanimien muokkamista uudelleen ja uudelleen. Luokkien nimeäminen olikin aikaa vievää ja haastavaa. Luokkien nimeämisen jälkeen pystyimme keskittymään paremmin ja tehokkaammin teoriapohjan etsimiseen.

Kohdejoukon valinnassa käytetään harkinnanvaraista otantaa, jossa keskitytään vain pieneen määrään kohdehenkilöitä ja tavoitteena on analysoida vastauksia mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston määrä ei ole tärkeässä roolissa, vaan pääpaino on aineiston laadulla. Aineistoa tulee kuitenkin olla kattavasti, jotta on tarpeeksi tulkittavaa. Aineistoa valittaessa on pyrittävä perustelevaan valintaan tarkoituksenmukaisesti ja teoreettisesti. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole pyrkimyksenä saada tilastollisia yleistyksiä, vaan pyritään ymmärtämään ja kuvaamaan jotain tapahtumaa tai toimintaa ja antamaan tulkinta jostain tietystä ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 2005, 18, 61). Valitsimme

kyselyn kohderyhmänä olleet päiväkodit sattumanvaraisesti. Kyselyyn osallistuivat lapsimäärältään erikokoiset päiväkodit eri puolilta kaupunkia paremman kokonaiskuvan saamiseksi. Samasta syystä valitsimme mukaan myös yhden yksityisen päiväkodin. Halusimme ottaa tutkimukseen mukaan lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien lisäksi myös lasten vanhempia, koska he kaikki osallistuvat lasten arkeen joko päiväkodissa tai kotona. Vanhempien kyselyyn päiväkotiosasto valikoitui osaston lasten iän perusteella. Kyseinen osasto oli sisarusryhmä, joten ryhmässä oli eri-ikäisiä lapsia. Päätimme rajata päiväkotien määrää pitääksemme kyselyyn osallistujien määrän realistisena analyysin kannalta. Alun perin halusimme lisätä kyselyn piiriin myös Rovaniemen kaupungin kiertävät erityislastentarhanopettajat tuomaan ilmi leikin tärkeyttä myös heidän työnsä näkökulmasta, mutta jouduimme kuitenkin luopumaan ajatuksesta liiallisen materiaalin vuoksi.

Opinnäytetyössä käytimme tiedonkeruun menetelmänä kyselylomaketta, joka oli suunnattu yhden päiväkotiryhmän vanhemmille sekä päiväkodin varhaiskasvatushenkilöstölle. (Liite 1 & 2) Vanhemmille suunnatussa kyselyssä oli kahdeksan avointa kysymystä ja varhaiskasvatushenkilöstön kyselyssä kolmetoista avointa kysymystä, jotka muodostimme tutkimuskysymysten mukaan. Keräsimme aineiston helmikuussa 2014 kolmesta Rovaniemen kaupungin päiväkodista, joista yhdessä suoritimme kyselyn myös vanhemmille. Kyselyyn osallistui myös yksi yksityinen päiväkotikiertävä Rovaniemen kaupungin alueelta. Veimme kyselylomakkeet itse päiväkoteihin, joissa päiväkodin henkilöstö jakoi ne vanhemmille. Kyselyyn annoimme viikon vastausaikaa, jonka jälkeen itse haimme päiväkodeista sekä varhaiskasvatushenkilöstön että vanhempien palauttamien kyselylomakkeiden. Kyselylomakkeita teimme vanhemmille 15 kappaletta, joista vastauksia saimme 3. Varhaiskasvatushenkilöstölle jaoimme kyselylomakkeita 40 kappaletta, joista saimme 20 vastausta. Hyödynsimme kaikkia vastauksia analyysissa. Käsittelyvaiheessa käytimme vastauksien suoria lainauksia, joka lisää tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeää on myös puolueettomuus, joten emme ole antaneet omien mielipiteidemme ja ennakkokäsitystemme vaikuttaa opinnäytetyöprosessiimme.

Kysely on yksi tapa kerätä aineistoa, joka tunnetaan survey-tutkimuksen keskeisenä menetelmänä. Survey-tutkimus tarkoittaa kyselyä, haastattelua tai havainnoinnin muotoja, jossa kohderyhmän henkilöt on valittu tietystä perusjoukosta ja aineisto kerätään standardoidusti. Etuna kyselyn suorittamisessa pidetään sitä, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto kuluttamatta tutkijan vaivannäköä ja aikaa. Aineiston pin-

nallisuutta ja tutkimuksen teoreettista vaatimattomuutta voidaan pitää kyselyn heikkoutena. On myös mahdoton tietää, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn ja opinnäytetyöhön ja miten he ovat ymmärtäneet heille esitetyt kysymykset. (Hirsjärvi ym. 2009, 193, 195, 199).

Kyselylomaketta käytettäessä on syytä rakentaa heti suunnitteluvaiheessa kantava kivi-jalka. Kirjoittajan on hyvä tiedostaa, että lomaketutkimuksen läpivieminen on melko työläs ja monia vaiheita käsittävä prosessi. Ennen kuin lomaketutkimuksen aloittaa, on hyvä olla kunnollinen yleiskuva prosessin eri vaiheista ja ajasta mitä tulee mihinkin vaiheeseen kulumaan. Tutkimussuunnitelma auttaa arvioimaan prosessin etenemistä. Lomaketutkimusprosessi lähtee käyntiin tutkimuskysymysten kehystämisen avulla. Pitää siis päättää, minkälaista aineistoa tarvitaan, jotta pystytään vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Seuraavaksi kerätään aineisto, joka pitää analysoida. Tutkimuskysymyksiin pitää vastata aineistoa käyttäen. (Ahola 2007, 48).

Täytyy muistaa, että kysymyksiltä vaaditaan paljon. Kysymyksiä laadittaessa tulee huomio kiinnittää siihen, miten kysymykset muotoilee. Kysymysten tulee olla sellaisia, joihin vastaajat pystyvät vastaamaan ja heillä on kysymyksiin riittävä tieto ja kysymyksillä on sama merkitys kaikille vastaajille. Silti niiden tulee mitata sitä, mitä niiden on ajateltu mittaavan. Lomakkeen tulisi olla sellainen, että se rohkaisee vastaajaa vastaamaan kysymyksiin mahdollisimman tarkasti. Lomakkeeseen vastaamisen mielekkyyttä lisää lomakkeen selkeä kieli ja sen graafinen ulkoasu. Lomakekyselyt voidaan tehdä kolmella eri muodolla. Suljettu kysymysmuoto tarkoittaa sitä, että vastaaja valitsee itse vastauksensa annetuista valmiista vaihtoehdoista. Avoimiin kysymyksiin vastaaja antaa vastauksensa haluamallaan muodolla. (Ahola 2007, 56- 61). Kyselyn kysymyksiä laatiessa käytimme paljon aikaa kysymysten muokkaamiseen niin, että mahdollisuus väärinymmärryksille olisi mahdollisimman pieni. Pyysimme muutamaa koehenkilöä lukemaan kysymykset ja vastaamaan niihin, jotta pystyimme arvioimaan kysymysten tarkkuutta ja laatua. Koehenkilöt löytyivät lähipiiristämme. Heiltä saadun palautteen ansiosta saimme kysymykset muokattua niin, että saimme vastaukset esitettyihin kysymyksiin eikä väärinymmärryksiä ilmennyt. Myös useiden vastausten samankaltaisuus todisti kysymystenasettelun olleen onnistunut. Valitsimme avoimet kysymykset strukturoitujen kysymysten sijaan, koska ajattelimme näin saavamme laajempia vastauksia ja ehkä jopa ideoita tulevaan työhömmme lastentarhanopettajina.

Mikäli opinnäytetyön haluaa saada nopeasti valmiiksi, on syytä välttää tutkimustilanteita, joissa kuluu paljon aikaa aineiston hankkimiseen ja joissa aineiston analyysi on aikaa vievää ja työlästä. Kannattaa myös harkita, valitseeko menetelmän, johon pitää olla pitkäkö koulutus ennen kuin aineiston keräämisessä voi onnistua. Jokaisen on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että aineiston hankinta vaatii aina aikaa ja että tutkimusaloja tai tehtäviä on suhteellisen vähän ja joissa voi selvitä vähäisin ponnistuksin. (Hirsjärvi ym. 2009. 167- 168).

Etiikka on tiedonala, joka käsittelee oikean ja väärän sekä hyvän ja pahan kysymyksiä. Opinnäytetyötä tehdessä on otettava huomioon monia eettisiä kysymyksiä. Eettisesti hyvä opinnäytetyö edellyttää, että sen teossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvää tieteellistä käytäntöä voi loukata monin eri tavoin. Eettisiä ongelmia ihmistieteissä aiheuttavat erityisesti tiedonhankintatavat. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Kunnioittamalla ihmisten itsemääräämisoikeutta, pyritään ihmiselle antamaan mahdollisuus itse päättää osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät. Tärkeää on myös selvittää, miten henkilöiden suostumus hankitaan, mitä tietoa ja mitä riskejä heidän osallistumiseensa sisältyy. Opinnäytetyössämme kyselyyn osallistuminen tapahtui nimettömästi ja osallistuminen oli vapaaehtoista. Tuhosimme vastaukset analysoinnin jälkeen asianmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 23- 25).

Tutkimustyön kaikissa vaiheissa on oltava rehellinen. Toisten tekstejä ei saa plagioida eikä tutkija saa plagioida itseäänkään. Tuloksia ei pidä yleistää ilman kritiikkiä. Raportoinnin pitää olla totuudenmukaista ja täydellistä ja tuloksia ei saa sepitellä eikä kaunistella. (Hirsjärvi ym. 2009, 25- 26).

Hirsjärven ym.(2009, 231- 232). mukaan tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Riittämätöntä kyselyyn osallistuneiden määrää ja kysymysten asettelua voidaan pitää tutkimukseen liittyvinä riskeinä. Tämän vuoksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta ja riskejä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Laadullisessa aineiston analyysissä on keskeistä luokittelun tekeminen.

3.3. Aineiston analyysi

Analyysin tekemiseen ei ole yksittäistä sääntöä siitä, milloin kerättyä aineistoa aletaan analysoida ja kuka analyysin tekee. Yleisen ajattelumallin mukaan analyysi tehdään vasta sen jälkeen, kun aineisto on kerätty ja järjestetty. (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko aineistosta lähtien eli induktiivisesti tai deduktiivisesti, joka tarkoittaa jotain aiempaa käsitejärjestelmää. Kummassakin sisällönanalyysissa ensimmäinen vaihe on analyysiyksikön selvittäminen. Aineiston laatu ja tutkimustehtävät ohjaavat analyysiyksikön valintaa. Aineisto luetaan useita kertoja läpi analyysiyksikön valinnan jälkeen. Aineistoon perehtymisen jälkeen analyysin etenemistä ohjaa aineisto tai ennalta valitut kategoriat, käsitteet, käsitejärjestelmä tai teemat. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5).

Aineiston analyysimenetelmänä käytimme induktiivista sisällön analyysia, koska haimme vanhempien ja varhaiskasvatusthenkilöstön subjektiivisia kokemuksia ja mielipiteitä leikistä. Laadullinen aineistolähtöinen analyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen, joita ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi ja teoreettinen käsitteiden luominen eli abstrahointi. Ryhmittely on osa teoreettisten käsitteiden luomista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108, 111.) Menetelmän mukaisesti keräsimme ensin kyselyn suorista vastauksista pelkistetyt ilmaisut listoiksi. Seuraavaksi ryhmittelimme pelkistetyt ilmaukset yhtäläisyyksien ja erilaisuuksien mukaan. Yhdistimme samaa tarkoittavat ilmaisut ryhmiksi ja nimesimme ryhmät niiden sisältöä kuvaavasti. Lopulta muodostimme ryhmistä ylä- ja alakategorioita, jatkoimme yhdistämistä niin kauan kuin se oli sisällön kannalta mahdollista. Valitsimme induktiivisen sisällön analyysin, koska uskoimme saavamme sen avulla eniten hyötyä opinnäytetyömme kyselyn vastauksista.

Analysoitaessa aineistoa hyvät ja tarkat muistiinpanot ovat merkittävässä asemassa. (Hirsjärvi ym. 2009, 248). Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kävimme aineiston läpi yhdessä ja erikseen, jonka jälkeen kirjoitimme vastaukset puhtaaksi kysymyksittäin. Luimme puhtaaksi kirjoitetun aineiston useaan kertaan, paremman kokonaiskuvan saamiseksi. Aineiston luettuamme karsimme tutkimuskysymystemme kannalta pois kaiken epäolennaisen. Näin siis pelkistimme aineiston ja kirjasimme pelkistetyt ilmaisut samoilla termeillä mahdollisimman tarkkaan, kuten teksti oli aineistossa. Kategorioiden muodostamisen ensimmäistä vaihetta ohjasivat tutkimuskysymykset. Tutkimuskysy-

mysten mukaan keräsimme vastausten pelkistetyistä ilmaisuista listan, jossa yhdistyvät samaa tarkoittavat sanat ja lauseet. Analyysimme seuraavana vaiheena oli ryhmittely, jossa on kysymys pelkistettyjen ilmaisujen erilaisuuksien ja yhtäläisyyksien löytämisestä.

Yhdistimme pelkistetyistä ilmaisuista samaa tarkoittavat ilmaisut omiin ryhmiinsä, joista muodostimme alakategorioita. Alakategoriat nimesimme niiden sisällön mukaisesti. Yhdistimme samansisältöiset kategoriat toisiinsa ja muodostimme niistä yläkategorioita, jotka nimesimme sisältönsä mukaisesti. Tiivistimme aineistoa yhdistämällä kategorioita niin pitkään kuin se sisällön kannalta oli mahdollista.

Analyysia tehdessä törmäsimme useissa vastauksissa siihen, kuinka tärkeää lasten kanssa on leikkiä. Usein pohditaan, saako aikuinen osallistua lasten leikkiin ja onko hänellä tarvittavia tai riittäviä taitoja leikkiin osallistumiseen ja leikin ohjaukseen. Aikuinen voi helposti pilata lasten leikki tilanteen vääränlaisella väliintulolla ja liiallisilla omien ideoiden esittämisillä. Aikuisen asettamat kasvatukselliset tavoitteet ja liiallinen ohjaus eivät saisi häiritä lasten leikkiä, vaan aikuisen tulee kunnioittaa lapsia ja heidän luomaansa leikkimaailmaa. Joskus aikuisen väliintuloa kuitenkin tarvitaan. Lapset saattavat tarvita apua konfliktitilanteissa, fyysistä apua tai tietoa ja vahvistusta omille päätelmilleen. Lapset voivat haluta näyttää aikuiselle, kuinka he osaavat toimia ja haluavat aikuisen mukaan leikkeihinsä. Aikuisen oikeanlainen mukanaolo ja lapsen myönteinen huomioiminen vahvistaa lapsen itseluottamusta ja itsetuntoa. (Aro & Laakso 2011, 242-244.)

3.4. Opinnäytetyöprosessin eteneminen

Aihe tähän opinnäytetyöhön muovautui yhteisen mielenkiinnon ja aiheen ajankohtaisuuden perusteella. Leikki ja sen arvostaminen ovat olleet lähiaikoina paljon esillä mediassa ja myös varhaiskasvatuksen ammatillisissa keskusteluissa. Leikki ja sen arvostaminen ovat siis hyvin ajankohtainen aihe ja meitä molempia kiinnosti saada selville, onko leikin arvostaminen lasta kehittävä toimintana nousussa. Halusimme saada myös selville, miten vanhemmat ja päivähoitohenkilöstö ymmärtävät leikin tukemisen ja ohjaamisen ja miten nämä toteutuvat käytännössä. Valitsimme tarkemman tutkailun kohteeksi varhaiskasvatuksen, koska meillä molemmilla on vuosien kokemus työskente-

lystä varhaiskasvatuksessa. Usein olemme kuulleet todettavan, että eikös päiväkodissa ole päivän aikana muuta tehty kuin vain leikitty. Mielestämme tuo lausahdus todistaa sen, että työllemme on tarvetta niin varhaiskasvatushenkilöstön kuin lasten vanhempienkin keskuudessa. Haluamme toimia tämän opinnäytetyön kautta leikin ja lasten puolestapuhujina, jotta leikin arvostus kasvaa sille kuuluvalla tasolla. Alun perin tarkoituksenamme oli vertailla leikin merkitystä, yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia päiväkodissa ja lastensuojelussa. Aihetta tutkaillessamme totesimme kuitenkin sen olevan niin laaja, että rajaamisen jälkeen käsittely olisi jäänyt monelta osin liian pintapuoliseksi. Siksi päädyimme valitsemaan pelkästään varhaiskasvatuksen, koska se luultavimmin tulee kuulumaan meidän molempien tulevaisuuteen työelämässä.

Opinnäytetyöprosessimme alkoi keväällä 2013, tavoitteenamme oli saada työ valmiiksi ja esitettyä keväällä 2014. Heti opinnäytetyötä suunniteltaessa tiesimme aiheemme liittyvän jollain tavalla leikkiin. Saimme tutkimusluvan Rovaniemen kaupungin päivähoidolta joulukuussa 2013 (Liite 4). Helmikuussa 2014 suoritimme kyselyt (Liite 1 & 2) kolmessa Rovaniemen kaupungin ja yhdessä yksityisessä päiväkotiyksikössä. Ennen tutkimusluvan saantia työstimme opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä tutkimussuunnitelman ohella. Opinnäytetyöprosessin edetessä, tutkimussuunnitelmaa tehdessä ja lähdemateriaalia kerätessä saimme aiheen rajattua tarkemmin. Lähdemateriaalia löytyi helposti ja jopa liian helposti, sen huomasimme kun lähteiden rajaaminen alkoi käydä hankalaksi. Alun perin suunnitelmiiimme kuului sisällyttää opinnäytetyöhön myös materiaalipaketti leikistä, joka olisi suunnattu varhaiskasvatushenkilöstölle ja vanhemmille. Melko pian huomasimme kuitenkin sen laajentavan työtä liikaa, joten jätimme sen jatkotutkimusideaksi jonkun muun työstettäväksi.

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa vallitsi jonkinlainen hämmennys, koska emme kumpikaan tienneet työmme suuntaa tai seuraavaa vaihetta. Toinen meistä oli tehnyt jo aiemmin ammattikorkeakouluopintojen opinnäytetyön, mutta tämä oli silti täysin uusi ja erilainen kokemus. Ohjausta ja opastusta opinnäytetyössämme olemme saaneet kahdelta opinnäytetyönohjaajaltamme sähköpostitse, puhelimitse ja kasvotusten. Välillä meidät kuitenkin valtasi lähes epätoivo, tuntui kuin työ ei edistyisi lainkaan ja sen valmistuminen esityskuntoon ei toteutuisi koskaan. Sinnikkäästi kuitenkin jatkoimme ohjaajiemme kommenttien pohjalta eteenpäin ja huhtikuussa 2014 saimmekin kuulla työn olevan enää pieniä yksityiskohtia vaille valmis. Tästä saimme uutta tarmoa jatkaa loppuun

saakka, tiesimme palkinnon olevan kaiken vaivan arvoista. Opinnäytetyömme esitarkastus ja opinnäytetyöseminaarimme oli toukokuun lopussa.

Kuluneen vuoden aikana on ehtinyt tapahtua paljon sekä opiskelu- että kotirintamalla. Opinnäytetyöprosessimme aikana syntyi toisen perheeseen vauva. Onneksemme hän osoittautui helpoksi ja rauhalliseksi tapaukseksi, joten onnistuimme pitämään opinnäytetyömme alkuperäisestä etenemisaikataulusta kiinni. Yhteistyömme on sujunut helposti ja vaivattomasti, ainoan hankaloittavan seikan on aiheuttanut toisen työ, joka on rajannut yhteisen ajan vähiin. Onneksi vuoden mittainen opintovapaa edes osaltaan helpotti aikataulumme yhteensovittamista. Alkukesä 2013 kului lähdemateriaalia kerätessä ja vaikka olimme molemmat lomalla, loppukesän pyhitimme perheelle vapaa-ajan merkeissä. Syksyn aikana saimme valmiiksi tutkimussuunnitelman ja todellinen työnteko sai alkaa alkuvuodesta 2014. Kevään aikana käytimme lähes kaikki mahdolliset vapaat hetket tehdäksemme opinnäytetyötämme eteenpäin ja se tuntuikin edistyvän huimaa vauhtia. Lause lauseelta, kappale kappaleelta ja sivu sivulta tunsimme olevamme yhä lähempänä päämääräämme.

Kuten edellä on jo mainittu, opinnäytetyön tekeminen on ollut haastavaa ja opettavaista. On asioita, joihin olemme tyytyväisiä, mutta löytyy myös asioita, jotka tekisimme toisin. Aiheen valintaa miettisimme useammasta eri näkökulmasta ja voisimme esimerkiksi keskittyä työssämme vertailemaan pelkästään leikin historiaa ja nykypäivää keskenään. Koko opinnäytetyöprosessin vaikein ja eniten aikaa vievä vaihe oli tutkimustulosten analysointi. Vaikka vastausten määrä ei ollutkaan kovin suuri, valtaosa vastauksista oli todella hyviä ja niihin oli käytetty aikaa ja nähty vaivaa. Hirsjärven ym. (2009) mukaan opinnäytetyötä tekevän on hyvä ryhtyä käymään kerättyä aineistoa läpi heti, koska aineisto vielä inspiroi opinnäytetyön tekijää ja sitä on helppo täydentää ja selvittää tarvittaessa. Usein kuitenkin ajatellaan, että ongelman ymmärtämiseen olisi tarvittu ajallista etäisyyttä ja kypsyyttä. Aloitimme saadun materiaalin analyysin mahdollisimman pian, jotta kysymysten asettelun syyt olisivat vielä terävästi mielessämme. Pääsimme analyysissa nopeasti eteenpäin, tätä asiaa helpotti vastausten samankaltaisuus ja samojen asioiden toistuminen useassa vastauksessa. Tiesimme myös, ettei opinnäytetyömme työstäminen lopu tulosten analysointiin, vaan tuloksia on selitettävä ja tulkittava. Tulosten selittäminen ja tulkitseminen oli vaikeaa, koska emme halunneet omien johtopäätöstemme vaikuttavan analyysin tulokseen.

4 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

4.1. Varhaiskasvatushenkilöstön näkemyksiä leikin tärkeydestä

Varhaiskasvatushenkilöiltä saimme yhteensä 20 vastausta. Määrä oli pieni verrattuna jaettuihin lomakkeisiin, mutta vastaukset olivat pääpiirteittäin laajoja ja asiantuntevia. Analyysissa käytimme kaikkia vastauksia. Näistä 20 varhaiskasvatushenkilöstön vastauksista leikin tärkeydestä muodostui kaksi yläkategoriaa, leikin kehittävyys ja leikki-tilat ja leikkiaika. Vastauksissa leikin kehittävyys varhaiskasvatushenkilöstö liitti sosiaaliset taidot, kielelliset taidot, motoriset taidot ja elämäntaidot. Vastauksista käy ilmi, että varhaiskasvattajilla on teoreettista tietoa ja käytännön kokemusta leikistä ja sen merkityksestä. Heidän mielestään leikki luo perustan oppimiselle ja lasten toiminnalle, kaikki tapahtuu leikin kautta. Vastauksia lukiessamme huomasimme yhden ennako-odotuksemme toteutuneen. Itsekin varhaiskasvattajina tiesimme, mitä itse kysymyksiin vastaisimme ja osasimme hieman odottaa jo tietynlaisia vastauksia. Onneksi varhaiskasvattajat olivat pohtineet asiaa monipuolisesti ja laajasti, mutta samat asiat kuitenkin toistuivat lomakkeesta toiseen.

Leikki auttaa lasta pääsemään irti arjesta eivätkä aikuisten rajoitukset vaikuta heidän ajatustensa ja sääntöjensä toteutumiseen. Leikki lisää lapsen luovuutta ja lapsen leikit muuttuvat sitä mukaa, kun lapsi kasvaa ja kehittyy. Vauvan leikit muuttuvat mielikuvitusleikeiksi ja kun lapsi kehittyy edelleen, mukaan tulevat sääntöleikit ja leikit muuttuvat pitkäkestoisemmiksi ja voivat jatkua myöhemmin keskeytyksestä huolimatta. Leikin avulla lapsi saa turvallisesti kokea seikkailuja, jännitystä, iloa ja suruakin. Lapsella on rajaton mielikuvitus, jota hän pääsee leikissä toteuttamaan. (Riihonen 1991, 12).

Marjatta Kallialan (1999) mukaan ammattikasvattajat ovat yleensä leikin puolella ja sen puolestapuhujia. Varhaiskasvatushenkilöstön arviot leikistä ja sen merkityksestä ovat yhteneväisiä ja puheen tasolla leikki nostetaan korkealle ja jopa päiväkodin keskeisimmäksi toimintamuodoksi. Yleisellä tasolla leikki nostetaankin korkeaan arvoon suomalaisesta päiväkotikulttuurista puhuttaessa. Varhaiskasvatushenkilöstö pitää leikkiviä lapsia sekä fyysisesti että psyykkisesti hyvinvoivina ja leikkiä pidetään lapsen elämässä luonnollisena ja keskeisenä asiana. Lapsia pidetään sosiaalisina selviytyjinä, koska heil-

lä on kavereita, joiden kanssa he harjaannuttavat sosiaalisia taitojaan, he osaavat käyttää ja käyttävätkin paljon mielikuvitustaan ja kasvavat leikkiessään.

Ammattilainen 1

”Mielestäni päiväkodilla osaamme antaa arvon leikille ja näin ollen sitä löytyy päivästä tarpeeksi.”

Ammattilainen 2

”Perustana toiminnalle, kaiken oppimisen voi naamioida leikkiin.”

Tutkimusten mukaan leikkiaikaa on päiväkotipäivän aikana riittävästi, mutta erityisesti sisätiloissa tapahtuvan leikin aika jää usein liian lyhyiksi hetkiksi ja leikki rikkoutuu. Leikistä tulee helposti siirtymätilanteiden välistä ajankulua vailla sen suurempaa päämäärää. (Helenius, Karila, Munter, Mäntynen, Siren-Tiusanen 2002, 143.) Vastauksissa varhaiskasvatushenkilöstö liitti leikkitaloihin ja leikkiaikaan leikkitalojen kehittämisen ja järjestelyn sekä riittävän ajan vapaalle leikille.

Ammattilainen 2

”Leikkien jatkuminen on asia, jota pitäisi miettiä, miten sen mahdollistaisi tilojen käytön suhteen.”

Ammattilainen 3

”Vapaan leikin aikana olemme liikaa puuttumatta leikin kulkuun. Tarvittaessa ohjaamme leikkiä esim. turvallisuussyistä, ristiriitatilanteissa ym. Ohjatun leikin aikana vetovastuu on aikuisella, mutta lasten mielipiteet huomioiden.”

Lapset voivat kääntää leikin kielelle kaiken, minkä ovat nähneet, kuulleet ja kokeneet. Lapset valikoivat kuulemastaan ja kokemastaan sen, millä on heille jollakin tasolla merkitystä. Vaikka kaikki lapselle tärkeä ei käännykään leikin kielelle, kaikki leikissä näkyvä kuitenkin on lapsille jollain tavalla tärkeää. Suomessa leikkiin suhtaudutaan myönteisesti, ainakin puheen tasolla. Leikin merkitystä korostetaan varhaiskasvatuksessa, mutta siltikään ei ole takeita siitä, että leikki saisi kehittyä omalla painolla täyteen mittaansa. Leikkitalojen, välineiden, ajan ja leikkirauhan takaaminen on aikuisen tehtä-

vä. Aikuisen vastuu korostuu, kun lapset viettävät pitkiä päiviä päivähoitossa, myös pitkäkestoisen kuvitteluleikin tulisi onnistua päiväkodissa, koska illalla kotona aika ei siihen välttämättä riitä. (Kalliala. Toim.Kolbe & Järvinen 2002, 98-99.)

4.2. Lasten vanhempien näkemyksiä leikistä ja sen tärkeydestä

Jalovaaran (2005) mukaan nykykasvatuksessa ei välttämättä olla tarpeeksi tietoisia lapsuuden kokemusten merkityksestä tunne-elämän kehittämisessä. Nykyään tunnekasvatus jää helposti informaatiovirran ja median jalkoihin. Kiireenkin keskellä aikuisen on tärkeää suhtautua hyväksyvästi lasten leikkeihin sekä hyödyntää leikkiä toimintojen sujumiseksi. Vanhempien on kuitenkin hyvä tietää, että leikki vaatii kehittyäkseen sitä varten varattua aikaa päiväjärjestyksessä. Vanhempien yhteinen käytäntöjen ja suunnittelun luominen edellyttää heiltä leikin merkityksen syvällisempää ymmärtämistä sekä tietoa leikin kehityksestä. Yhteisten sopimusten kautta vanhempien ei enää tarvitse päivittäin miettiä leikkien sujumista, vaan voivat itsekkin keskittyä vuorovaikutukseen ja leikkiin lasten kanssa. (Helenius ym. 2002, 142.)

Opinnäytetyömme kyselyssä vanhemmilta saatujen vastausten määrä oli pieni, kuitenkin niissä kolmessa kappaleessa oli laatu määrää parempi. Vastaukset olivat runsaita ja monipuolisia ja niistä sai vaikutelman, että asioita oli pohdittu huolella ja lomakkeen täyttämässä käytetty aikaa ja nähty vaivaa. Tulipa jopa mieleemme, olivatko vastaajat itsekkin varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Vanhempien vastauksista muodostuneet yläkategoriat poikkesivat jonkin verran varhaiskasvatushenkilöstön yläkategorioista. Vanhempien vastauksista yläkategorioiksi muodostuivat leikin tärkeys ja kehittävyys. Leikitilojen ja leikkirauhan merkitys ei noussut vanhempien vastauksissa yhtä tärkeään asemaan kuin varhaiskasvatushenkilöstön vastauksissa. Uskomme tähän johtuvan siitä, että kotona leikkilat ja leikkirauha eivät ole yhtä haasteellisia toteuttaa kuin päiväkodissa. Leikin tärkeyteen vanhemmat liittivät lasten vapaan leikin ilman keskeytyksiä. Sekä vanhemmat että varhaiskasvatushenkilöstö pitivät vapaata leikkiä tärkeänä ja vanhempien mielestä päiväkodissa lapsilla on sitä riittävästi. Leikin kehittävyteen he liittivät luovuuden, mielikuvituksen, tunteet, älykkyyden, motoriset taidot, vuorovaikutustaidot, kielelliset taidot ja elämäntaidot. Leikki on ollut paljon esillä mediassa, siitä on paljon kirjallisuutta ja keskustelua päiväkodeissa ja niiden ulkopuolella, joten vanhempien tietoisuus leikistä ja kiinnostus sitä kohtaan on lisääntynyt ja se näkyi vastauksissa.

Vanhempi 1

”Leikki on lapselle yhtä tärkeää kuin ruoka.”

Kuten edellä totesimme, vanhemmat pitävät leikkiä tärkeänä lapsen kehityksen kannalta ja ymmärtävät sen vaikutukset. Vanhemmat kuitenkin kaipaisivat enemmän aikaa arkeen osallistuakseen enemmän lastensa leikkeihin. Vanhempien mielestä kodin toiminnot usein estävät pitkäkestoisen leikin, osaltaan syynä ovat pitkät hoitopäivät, kodin arkitoiminnot ja mahdolliset sisarukset. Lasten kanssa leikkiessä myös vanhemmat saavat itselleen iloa, leikkisä asenne auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen persoonallisuutta ja hänen ominaisuuksiaan. Leikki voi myös auttaa vanhempia löytämään uusia puolia itsestään. Lasten kanssa leikkiessä on hyvä huomioida lasta kiinnostavia asioita. Lapsen kasvaessa vanhempi voi huomata, kuinka lapsi oppii arkipäiväisistä asioista ja poimii niitä leikkeihinsä. Lasten leikkiessä kavereiden kanssa voi seurata hänen tunteuksiaan, esimerkiksi mikä tekee iloiseksi ja mikä surulliseksi, kuinka hän ajattelee, oppii, suunnittelee ja mitä valmiuksia hänellä on. Vanhemman olisi hyvä käyttää aikaa leikkimiseen, koska lapselle on tärkeää saada vastakaikua, kun hän tekee aloitteen leikkiin.

Vanhemman olisi hyvä olla esikuvana lapselle leikkiessään. Vanhempi voi toimia esikuvana olemalla innokas, oikeudenmukainen, ystävällinen ja pitämällä hauskaa. Vanhempi voi vapaasti heittäytyä mielikuvituksensa vietäväksi täysillä, miettimättä mitä muut siitä saattaisivat ajatella. Lapsi nauttii matkimisesta ja hänestä on hauskaa matkia esimerkiksi omia vanhempiaan ja heidän toimiaan.

4.3. Leikin mahdollistaminen, tukeminen ja ohjaus varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta

Lasten leikkien puitteet ja mahdollisuudet ovat erilaiset kotona ja päiväkodissa. Päiväkodissa leikki on rajatumpaa päivärytmin ja leikkitilojen rajallisuuden vuoksi. Leikkitilat toimivat usein myös ruokailu- ja nukkumistiloina, joten leikkejä voi harvoin jättää odottamaan myöhempää leikkimisajankohtaa. Päiväkodissa leikkiä ohjaavat myös erilaiset säännöt, toimintaohjeet. Päiväkodissa tulee huomioida muidenkin lasten leikit ja usein lapsi joutuu tekemään kompromisseja leikkitalan, leikin ja leikkikaverin suhteen.

Päiväkodissa on usein valmiiksi suunniteltuja leikinurkkauksia, esimerkiksi kotileikille. Aikuisten ja lasten mielikuvituksen avulla kuitenkin kotileikinurkkauskin voidaan muuttaa johonkin muuhun tarkoitukseen. Siinä piileekin leikin voima, mielikuvituksen avulla lapsi voi leikkiä melkein mitä tahansa missä tahansa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 85-87.)

Varhaiskasvatushenkilöstön vastauksista muodostui kaksi yläkategoriaa, jotka olivat valinnanmahdollisuus sekä leikin tukeminen ja ohjaus. Vastauksissa valinnanmahdollisuuteen liitettiin lapsen valinnanvapaus leikin ja leikkikaverin valinnassa. Leikin tukemiseen liitettiin pienryhmäpedagogiikka, välineiden ja tilojen sopivuus sekä leikki-rauha. Pienryhmätoiminta on nykypäivänä saanut enemmän jalansijaa päiväkotien toiminnoissa. Olemme itsekin käyttäneet työssämme hyödyksi pienryhmätoimintaa ja havainneet sen rauhoittavan leikkitalanteita. Leikkitalanteiden rauhallisuutta ei voida silti lisätä pelkällä pienryhmätoiminnalla, vaan se vaatii aina aikuisen aitoa läsnäoloa.

Sosiaalisessa ympäristössä vertaisryhmän merkitys on lapselle suuri. Ystävyyssuhteita aletaan luoda päivähoitossa usein saman ikäisiin lapsiin. (Aaltonen, Ojanen, Siven, Viuhunen, Vilen 2008, 199). Päiväkotiryhmät ovat hyvin tyypillisiä vertaisryhmiä lapselle. Vertaisryhmässä toimivien henkilöiden suhteita kutsutaan vertaissuhteiksi, joissa opitaan itsetuntoa, vertailua, itsetuntemusta, sosiaalisen todellisuuden tajuamista ja sosiaalisia taitoja. (Laine 2005, 195). Vertaisryhmässä lapsi opettelee toimiaan tasavertaisesti ryhmässään sekä ottamaan huomioon ja kuuntelemaan muita. (Aaltonen ym. 2008, 167.)

Varhaiskasvatushenkilöstön vastauksissa tuli ilmi, että leikin ohjaaminen vaatii aikuisen läsnäolon. Aikuinen voi ohjata tarvittaessa leikkiä ja leikkikaverien valintaa, mikäli lapset eivät siihen itse kykene. Pienemmissä ryhmissä toimessa on lasten leikkiä helpompi ohjata. Ohjaamiseen varhaiskasvatushenkilöstö liitti myös tarkoituksenmukaiset lelut sekä toimintasuunnitelman. Useassa vastauksessa ilmeni, että päiväkodeissa ei ole riittävästi hyväkuntoisia ja tarkoituksenmukaisia leluja.

Kallialan (1999) mukaan lasten leikkikulttuuri on sidoksissa paikkaan. Esimerkiksi maaseudulla asuvien leikkivaranto ei ole samanlainen kuin kaupungissa asuvien. Leikki on kuitenkin yleismaailmallinen ilmiö. Lapset leikkivät kaikkialla ja lasten leikeissä on paljon samoja piirteitä, eri kulttuurit kuitenkin näkyvät leikissä. Leikki on nopeasti ja

kuitenkin toisaalta hitaasti muuttuva ilmiö, jonka välityksellä kulttuuri antaa leimansa lapseen ja lasten kulttuuriin. Hyvä ja onnistunut leikki ei ole riippuvainen lelusta. Joskus parhaat lelut löytyvät keittiön taikinakulhokaapista ja jopa pakasterasian kansi voi saada leikissä uuden elämän. Myös luonto ja muu ympäristö tarjoaa lapsen leikille puitteet ja virikkeet, joista mielikuvitus loihtii leikkejä. Kalliala ei kuitenkaan kiellä lelun tärkeyttä, sillä on leikkejä, joissa lelulla on keskeinen rooli sekä leikkejä, joissa lelua ei tarvita.

Varhaiskasvatushenkilöstö oli vastauksissaan pääpiirteittäin tyytyväisiä vapaan leikin aikaan päiväkotipäivän aikana. Muutamissa vastauksissa leikkiaikaa ei pidetty riittävänä. Mahdollisuus sisäleikkeihin päiväkodeissa on myös iltapäivisin. Kasvattajien suunnittelun avulla pakollista päiväohjelmaa voidaan muokata joustavammaksi, esimerkiksi välipalan joustavuudella ja porrastetulla uloslähdöllä. (Helenius ym, 2002, 143). Varhaiskasvattajien vastauksista saimme sellaisen kuvan, että monissa paikoissa mietitään porrastamisen mahdollisuutta. Leikkitiloissa oli lähes kaikkien mielestä parannettavaa. Tilojen käytännöllisyyttä ja määrää oli yritetty ratkaista jakamalla leikkitiloja esimerkiksi sermeillä ja huonekaluilla. Olemme itsekin törmänneet työssämme tilojen epäkäytännöllisyyteen. Leikkitilojen jakamiseen olemme joutuneet käyttämään mielikuvitustamme sekä erilaisia ratkaisuja, esimerkiksi tuoleja apuna käyttäen.

Kyselyvastauksissa kävi ilmi, että vastaajat pitivät leikkiä tärkeimpänä lasten sosioemotionaalisten taitojen tukijana varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajat ymmärtävät, että leikin avulla lapsi oppii, minkä vuoksi tilan antaminen leikille on varhaiskasvatuksen toiminnassa erittäin suuressa roolissa. Mielestämme leikkitalan antaminen tulee huomioida päiväkodin pedagogisessa suunnittelussa. Toimivan ja turvallisen leikkiympäristön järjestäminen monissa päiväkodeissa on haastavaa, koska tilat ovat vanhanaikaisia eikä niitä ole välttämättä alun perin suunniteltu päiväkotikäyttöön.

Leikeissä lasten keskinäiset jutut toimivat parhaiten paikassa tai nurkkauksessa, johon aikuinen ei näe tai jota ei ymmärrä. Lasten oma psyykinen ja fyysinen tila ja sen halluun ottaminen merkitsee tilaa seikkailuun ja mahdollisten leikkimaailmojen luomiseen. Valitettavan usein aikuiset kuitenkin vaikuttavat lasten leikkiin ja sen muotoutumiseen rajaamalla välillisesti tai välittömästi lasten elintilan ja leikin puitteet alkaen lasten kokemuskentän määrittelystä ja loppuen leikin ajan, tilan ja välineiden säätelemiseen. (Kalliala 1999, 212.)

Päiväkotien yleistyessä 70- luvulla, rakennuksissa suosittiin pitkiä käytäviä. Pitkät käytävät aiheuttavat usein kuitenkin turvallisuusrisikin, koska käytävät houkuttavat lapsia juoksemaan ja vaarana on esimerkiksi liukastuminen tai yhteen törmääminen. Monet päiväkodit ovatkin jo aikansa eläneitä, niitä joko peruskorjataan tai rakennetaan kokonaan uusia. Tämän vuoksi päiväkodit saattavat tilapäisesti toimia väliaikaisissa tiloissa, joita ei ole suunniteltu päiväkotikäyttöön. Väliaikaiset tilaratkaisut tuovat haasteita toiminnan suhteen, koska tilat voivat olla todella epäkäytännölliset. Onneksi nykyään uusien päiväkotien suunnittelussa pyritään huomioimaan henkilökunnan mielipiteitä ja ideoita tilojen toimivuuden suhteen.

Ammattilainen 4

”Leikkiä arvostetaan ja annetaan sille aikaa ja tilaa. Tilajärjestelyjä tehdään inspiroimaan uudenlaisiin leikkeihin. Leikkivälineitä ja materiaaleja vaihdellaan. Aikuiset ovat kiinnostuneita lasten leikistä, rohkaisevat mielikuvituksen käyttöön, ottavat lasten ideat ja ehdotukset huomioon.”

Ammattilainen 5

”Aikuiset aktiivisia havainnon tekijöitä ja voivat mahdollistaa leikin monipuolistumisen ja laajenemisen.”

Ammattilainen 6

”Ohjatut leikit kehittävät lasten vuorovaikutustaitoja ja siirtymistä mukavuusalueen ulkopuolelle.”

Ammattilainen 7

”Isojen lapsiryhmien takia tilat tuntuvat toisinaan liian pieniltä. Pitäisi olla enemmän pieniä huoneita mihin saisi ryhmää jaettua. Välineisiin olen tyytyväinen. Myös liikuntasali päiväkodin yhteydessä olisi aivan huikea juttu!”

Ammattilainen 8

”Ulkoseinät saisi olla kauempana! ....eli sisätilat ovat pieniä varsinkin tilaa vaativiin leikkeihin ja liikuntaleikkeihin. Hyllytilaa saisi olla enem-

män, että voisi pitää välineet ja aikaansaannokset lasten ulottuvilla. Lapsilla pitäisi olla sisälläkin mahdollisuus energian purkamiseen ja perusmotoriikan harjoittamiseen.”

Leikin olemukseen kuuluu osana lapsen vapaus päättää itse, mitä hän leikkii ja millä hän leikkii. Tästä syystä leikkivälineiden tulee olla lasten ulottuvilla ja omilla paikoillaan, jotta lapset kykenevät oma-aloitteisesti ottamaan haluamansa tavarat ja palauttamaan ne takaisin. Korkeille hyllyille tai kaappeihin järjestetyt tavarat luovat haittaa leikkimiselle. Leikkivälineiden sijoittaminen ryhmän tiloihin sekä niiden laatu aiheuttavat ryhmän kasvattajissa kysymyksiä, joiden pohjalta joudutaan käymään neuvotteluja ja sopimaan käytännöistä. Neuvottelujen vaakakupissa on toisaalta lasten kehitys, oppiminen ja leikki ja toisaalta erilaiset käytännölliset ongelmat. Rungas välineiden määrä lasten vapaassa käytössä aiheuttaa epäjärjestystä, jota aikuiset joutuvat kohtaamaan. (Helenius ym. 2002, 148- 149.)

Päiväkodeissa lelujen saatavuus on pyritty tekemään lapsille helpoksi, esillä olevat lelut houkuttelevat lasta keksimään itse erilaisia leikkejä. Leikkivälineisiin, niiden määrään ja laatuun oltiin pääpiirteittäin tyytyväisiä, mutta joissain vastauksissa kävi ilmi lelujen ja välineiden vähyys ja huonokuntoisuus. Leikin ohjaamista vastausten mukaan tapahtuu lähes päivittäin. Ohjaamista voi olla esimerkiksi lasten mukana leikkiminen tai pelaaminen, leikkien, leikkitilan ja -välineiden valinta sekä leikkikaverien valinta. Leikin tukemisesta mainittiin leikin mahdollistaminen, niin että sille on riittävästi tilaa ja aikaa. Lapsille huolehditaan myös ikä- ja kehitystason mukaiset leikkivälineet. Leikin jatkamisen mahdollisuudet vaihtelivat. Osassa vastauksista ilmeni, että leikkiä pystyi jatkamaan jopa viikon ajan samassa tilassa, kun taas joissain leikki piti siivota pois heti leikin loputtua. Suurin este leikin jatkamiselle oli siivous tai tilojen ruokailu- ja nukkumiskäyttö. Juuri leikin jatkamisen mahdollistaminen oli sekä vanhempien että varhaiskasvatushenkilöstön vastauksissa suurin kehittämistä vaativa asia.

Päiväkodin tiimipalaverieihin olisi hyvä kutsua paikalle myös päiväkotiapulaisia tai siistijöitä, jotta tilojen siivoamisesta voitaisiin sopia yhdessä. Lasten leluja ja muita välineitä siivouksen yhteydessä siirreltäessä tulee muistaa laittaa tavarat takaisin paikoilleen, jotta ne ovat seuraavanakin päivänä lapsille tutuilla paikoilla. Kun lelut ovat lasten saatavilla, he voivat leikkiä vapaasti ja oma-aloitteisesti ja näin oppivat myös itse palauttamaan välineitä omille paikoilleen takaisin leikin jälkeen.

Yhteisleikin pitkäjänteisyyttä voitaisiin lisätä siten että leikille varataan riittävästi aikaa. Leikkien paikoilleen jättäminen edesauttaa leikkitaitojen ja leikkien kehittymistä. Mahdollistamalla saman leikin leikkimistä useaan kertaan, tuetaan lasta osallistumisessa sekä hänen leikkitaitojen kehittämisessä. Olisi siis hyvä, jos leikkiä ei siivottaisi heti pois, vaan se saisi jäädä paikoilleen pidemmäksi ajaksi. (Aro & Laakso 2011, 256). Leikkiympäristön järjestäminen ei vaadi paljoa, jos leikkutilanne on muuten sopiva, sillä lapselle on luontaista olla ahne leikille. Lapsella tulisi olla mahdollisuus koettaa, koskettaa ja sovittaa kaikkea. Aikuisesta voi näyttää siltä, että pelkkä lelujen levittäminen ei ole lapselle leikkiä, mutta joillekin lapsille jo pelkkä lelujen levittäminen ja lelukorien tyhjentämien voi olla leikkiä. Leikki alkaa nollostä ja kehittyy siitä eteenpäin. Lapsi oppii leikkimään ilman opetusta, mutta aikuisen on hyvä huomata, jos leikki tulee niin sanotusti kuolleeseen kohtaan. Hänen tulisi etsiä uusia näkökulmia ja yrittää piristää leikki uusiin ulottuvuuksiin. Varhaiskasvattajan on kuitenkin hyvä ottaa huomioon lapsen vireystila. Jos lapsen vireystila ei vastaa leikin vaatimuksia, onko lapsen pakko jatkaa vai voiko lapsia laittaa jonkun aivan eri jutun, esimerkiksi piirtämisen tai rentoutumisen pariin. Kehittämällä leikkiä varhaiskasvattaja auttaa ja kehittää lasta.

Päivähoitoon on keksitty niin paljon sisältöä, että usein herää kysymys, onko kaikki todellakin tarpeellista ja voisiko jostain kohtaa jo helpottaa ja vähentää. Lapsi ei voi leikkiä liikaa ja kaikenlainen lapsi tarvitsee leikkiä, oli hän sitten iloinen, surullinen, avoin, arka, vetäytyvä, vihainen, ikävöivä, riehakas tai yksinäinen. Kaikenlaiselle tunteenkirjolle löytyy leikkinsä ja tilansa. Mieliimme palaa vuosien takaiset leipomis- ja siivouspäivät päiväkodeissa, mutta enää niitäkään ei juuri ole. Ainakaan ei ole tullut nykyisissä työpaikoissamme vastaan. Pöpöjen pelossa leivonta on jätetty ihan minimiin, enää leivotaan ehkä ne pakolliset piparit joulun alla. Samalla muutkin kodin askareet jäävät leikin avulla harjoittelematta päivähoidossa, joka on harmi, koska lapset todella pitävät niistä toiminnoista. Nuken kylvettäminen, pölyjen pyyhkiminen ja ruuanlaiton esivalmistelut ja leipominen olisi helppoa harjoitella leikin varjolla. Nämä ovat hyvin tärkeitä taitoja kaikki, mutta myös ihanaa ajanvietettä ja kädentaitojen harjoittamista lapselle.

Lapsi on hyvin vähään tyytyväinen, kun puhutaan leikistä. Lapsi nauttii rauhallisista koti-illoista vanhempien kanssa ja päiväkodissakin rauhallinen leikkihetki tai lukuhetki aikuisen kanssa on hyvin tärkeää ja opettavaista. Lelujen ei tarvitse olla hienoja ja mo-

nimutkaisia, vaan vähempi on enemmän. Lapsen luovuus pääsee valloilleen, kun kaikki ei ole valmiiksi tehtyä. Lapsi ei useinkaan juuri suunnittele leikkejään. Suunnittelu on yleensä aikuisen keksimää, mutta päiväkodissa on hyvä ollakin jonkinlainen suunnitelma valmiina ja siihen mietitty sopiva tila järjestettynä. Olisi ihanteellista, jos olisi käytettävissä jakotiloja tarpeeksi, että esimerkiksi 3-4 lapsen ryhmille olisi omat tilansa, jossa saisi leikkiä keskeyttämättä leikkiä ja ilman häiriötä.

Vastausten perusteella voimme päätellä, että vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta ajattelevat lasten leikkiympäristön jakaantuvan ulko- ja sisätiloihin. Molemmat tilat ovat lapselle mieluisia leikkiympäristöjä. Sisätilojen ahtaus nousi vastauksissa esiin useamman kerran, mutta ulkotilat saivat enemmän positiivisia mainintoja. Kuitenkin ulkotiloissakin leikkivälineissä on parantamisen varaa. Päiväkodin ulkotilat koetaan kuitenkin turvallisiksi ja lasta kehittäviksi. Varsinkin uusia päiväkoteja rakentaessa tai pihoja kunnostaessa pyritään lasten turvallisuutta lisäämään jakamalla piha-alueita erikäisten käyttöön.

4.4. Leikin mahdollistaminen, tukeminen ja ohjaus kotona

Sisällön analyysin perusteella vanhempien vastauksissa muodostui kaksi yläkategoriaa, jotka olivat leikin kehittävyys ja aikuisen läsnäolo. Vastauksissa leikin kehittävyteen liitettiin lapsen valinnanvapaus leikin ja leikkikaverin valinnassa sekä ikä- ja kehitystason mukaiset leikkivälineet. Aikuisen läsnäoloon liitettiin vanhemman mukanaolo, joko mukana leikkien tai leikkiä seuraten. Aikuisen mukanaoloon liitettiin myös vanhemman jaksaminen ja ajalliset rajoitukset arjessa.

Vanhempi 1

”Yleensä lapset leikkivät keskenään. Vanhempien aika menee pitkälti vauvan ja kodin hoitamiseen. Viikoittain isompien lasten kanssa pyritään tekemään jotain, esim. luistelu.”

Vanhempi 3

”Osallistun jollakin tapaa yleensä leikkeihin päivittäin. Aika vaihtelee riippuen kotonaoloajasta ja muista arjen toiminnoista. Arjen välttämättömät menot ovat joskus esteenä leikille.”

Vastausten perusteella vanhemmat olivat hyvin tietoisia leikin tärkeydestä ja sen kehittävydestä. Vanhemmat olivat tyytyväisiä lastensa leikkitaitoihin ja -mahdollisuuksiin, mutta toivoivat voivansa itse osallistua leikkeihin enemmän. Useassa vastauksessa tuli ilmi ajan rajallisuus työn, arjen askareiden ja vapaa-ajan yhteensovittamisessa. Vanhemmat pitivät tärkeänä lapsen leikkirauhaa ja että lapsella on oma huone tai muu leikkitala, jossa leikkiä ilman keskeytyksiä tai muiden häirintää.

Vanhempien tulisi pohtia tilojen käytön suhteen eri-ikäisten lasten tarpeita ja leikkien vaatimuksia. Sopivat välineet ja oikeanlaiset tilaratkaisut on löydettävä. Varsinkin pienten lasten leikkiminen vaatii isommat tilat, koska heidän leikkimisensä on tavaran kuljettamista paikasta toiseen. Vanhempien olisi hyvä antaa lasten käyttää hyödykseen myös ympäristön tavaroita, esimerkiksi tuoleja, tyynyjä, vanhoja vaatteita sekä laukkuja. Ympäristön tavaroiden käyttämisellä voidaan edistää leikin luovuutta. Aikuisen mielestä jokin esine voi tuntua turhalta ja pois heitettävältä, lapselle se kuitenkin voi olla tärkeä leikkiväline. (Helenius ym. 2002, 146- 148.)

Vanhemmat voisivat myös pohtia, mikä arjen toiminnoissa on tärkeää ja olennaista, jotta lapsilla olisi mahdollisuus leikkiin ja leikkirauhaan päivittäin. Arjen askareita voisi jakaa vanhempien kesken ja miettiä mitä on tarpeellista tehdä juuri tänään, jotta vanhemmat voisivat osallistua enemmän lasten leikkeihin. Vastausten mukaan lasten leikki tapahtui pääsääntöisesti lasten omassa huoneessa, missä leluja on riittävästi. Meidän vanhempien olisi kuitenkin hyvä kestää hieman epäjärjestystä ja antaa lapselle mahdollisuus leikkiä muissakin huoneissa, jotta leikkistä tulisi monipuolisempaa ja lapsen mielikuvitus pääsisi valloilleen.

Vastauksissa kävi hyvin ilmi, että päivittäiset toiminnot vievät vanhemmilta paljon aikaa päivästä. Vastausten perusteella vanhemmat eivät juurikaan ota lapsia mukaan arjen askareisiin. Vanhemmat eivät ole mielestämme tarpeeksi tietoisia siitä, että leikkiä voidaan tukea ja ohjata päivittäisten toimintojen yhteydessä. Leikin kautta ja yhdessä tekemisen ja puuhaamisen kautta aikuinen rakentaa vuorovaikutusta nimenomaan itsensä ja lapsen välille. Mielestämme me aikuiset emme uskalla heittäytyä tarpeeksi mukaan

lapsen maailmaan siinä pelossa, että meidät leimataan oudoiksi ja joudumme naurunalaiseksi. Jokaisen vanhemman olisi kuitenkin hyödyllistä ja antoisaa uskaltautua mukaan leikin tiimellyksiin, koska lapset kaipaavat leikkimistä myös aikuisen kanssa.

Aikuisen leikkinä voidaan pitää leikinomaista toimintaa, esimerkiksi taidetta, ristisanoja tai huumoria. Yleensäkin kaiken toiminnan missä käytetään mielikuvitusta, luovuutta ja joka tuottaa mielihyvää. Leikissä ei ole kysymys tietäntyyppisestä toiminnasta, vaan siitä asenteesta millä toimitaan. (Vilen ym. 2008, 473.) Kotona vanhemmat voivat tukea ja ohjatakin lapsen leikkiä, esimerkiksi ottamalla mukaan arjen askareisiin. Ruuanlaitto, pyykinpesu tai pölyjen pyyhkiminen pölyrätillä voi lapsen näkökulmasta olla kivaa leikkiä yhdessä vanhemman kanssa, samalla lapsi kuitenkin oppii elämisen kannalta tärkeitä taitoja.

Lapsen sosiaalinen ympäristö koostuu hänen perheestään, lähisukulaisista, tuttavista ja päivähoiton lapsista ja aikuisista. Sosiaalisen ympäristönsä kautta lapsi oppii asioita havainnoinnin ja jäljittelemisen kautta. Yhdessä toisten kanssa toimiessaan lapsi oppii tuntemaan omaa ajatteluaan ja itseään. (Aaltonen ym. 2008, 199). Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että vanhemmat eivät juurikaan puuttuneet lastensa leikkikavereiden valintaan. Lähes kaikissa vastauksissa lapset leikkivät sisarustensa ja naapuruston lasten kanssa. Aikuiset puuttuivat lähinnä vain ristiriitatilanteiden selvittämiseen ja leikkien turvallisuuteen. Pohdimmekin, vaikuttavatko lasten leikkikaverisuhteisiin vain maantieteellinen sijainti, esimerkiksi leikkikaverit asuvat saman kadun varrella. Mietimme, onko sekä lapsilta että aikuisilta tietoinen valinta se, ettei leikkikavereita haeta kauempaa käytännön syistä vai onko niin, että juuri lähinaapureiden kanssa leikit sujuvat parhaiten. Naapureiden kanssa leikkiessään lapset ovat lähellä ja aikuisten valvovien silmien alla. Seuraamalla lasten leikkimistä vanhemmat voivat nähdä, miten erilaisiksi leikit muuttuvat eri leikkikavereiden kanssa. Vanhemmat olivatkin huomioineet vastauksissaan, mitä lapset leikkivät sisarustensa kanssa ja mitä esimerkiksi naapuruston lasten kanssa. Leikit voivat vaihdella paljonkin, esimerkiksi pikkusiskon kanssa leikitään aina kotileikkiä, kun taas naapurin ”Kallen” kanssa leikit ovat yleensä toiminnallisempia ja rajumpia. Tästä voidaan päätellä, että lasten leikkimieltymykset muuttuvat leikkiympäristön ja leikkikaverin mukaan.

Leikkiä usein kuvataan lapsen työksi ja joskus aikuiset arvostavatkin siitä vain sitä vakavalta vaikuttavaa osaa, jonka päämäärän he voivat hyväksyä ja ymmärtää. Aikuisten leikin arvostus menee usein sen mukaan, kuinka sitä pystytään käyttämään esimerkiksi kunnianhimon, ahkeruuden, säästäväisyyden ja sitkeyden opettamisessa lapsille. Tästä syystä aikuiset usein pyrkivätkin ohjaamaan ja muokkaamaan leikkiä omiin tarkoituksiinsa suunnaten. Aito leikki on kuitenkin itseohjautuvaa ja omaehtoista eikä sillä useinkaan ole vakavaa ja tuloksellista päämäärää aikuisen näkökulmasta katsottuna. Leikissä lapsi kuvaa oman ulkoisen ja sisäisen maailmansa tapahtumia ja käy niitä läpi yhä uudelleen ja uudelleen. Leikki tuo lapsen elämään jännitystä ja rikastuttaa sitä. Nykyään lapsen leikki on uhattuna. Lapset lopettavat leikkimisen liian aikaisin ja lapsuus lyhenee. Liian monella lapsella ei ole mahdollisuutta leikkiin ja heidän leikkimiskykyään ja -tilaansa rajoitetaan. Lapset eivät aina edes osaa leikkiä, leikkimaailma on köyhtynyt ja alkaneet leikit muuttuvat pian riehumiseksi tai päättömäksi vaelteluksi tekemistä etsien ja lapset käyvät usein ihan ylikierroksilla. Leikit ovat usein myös hyvin yksipuolisia ja saavat alkunsa televisiosta tai peleistä eikä tilaa jää mielikuvitukselle, vaan väkivallalle. (Verkkojulkaisu. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Hakupäivä 24.4.2014.)

Vanhemmat pitivät myös oikeanlaisia ja riittäviä leluja tärkeänä lasten leikin kannalta. Ovathan lelut toki tärkeitä, mutta mieleemme nousi ajatus siitä, onko nykyään lapsilla jopa liikaa leluja. Useimmat lelut ovat niin valmiiksi tehtyjä ja hienoin toiminnoin varusteltuja, ettei lapsen omalle mielikuvitukselle jää enää sijaa. Leikkiä voi hyvin yksinkertaisillakin leluilla tai tavaroilla, esimerkiksi äidin vanha huivi tai taikinakulho ja vanha pullasuti voivat saada leikissä aivan uusia ulottuvuuksia ja uuden elämän. Useimmat valmiit lelut on suunniteltu yhtä ja tiettyä käyttöä varten, eikä niillä välttämättä voi taikoa uudenlaista leikkiä. Lasten mielikuvitusta pitäisikin ylläpitää ja kehittää antamalla heidän välillä joko valmistaa lelunsa itse tai valita leluiksi aivan tavallisia tavaroita.

5 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyöprosessimme keväällä 2013. Tiesimme aiheemme liittyvän leikkiin ja työn edetessä aiheen rajaus tarkentui ja työn nimi muodostui nykyiseksi. Saimme tutkimusluvan Rovaniemen kaupungin päivähoidolta joulukuussa 2013, jonka jälkeen suoritimme kyselyt kolmessa Rovaniemen kaupungin ja yhdessä yksityisessä päiväkotiyksikössä. Ennen tutkimusluvan työstimme opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä tutkimussuunnitelman ohella.

Opinnäytetyön tekeminen oli haastavaa ja opettavaista. Aluksi tuntui vaikealta aiheen rajaus, koska aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja aiempia tutkimuksia löytyy paljon. Miettimällä tarkoin mitä työllämme halusimme saavuttaa, saimme rajattua aiheen. Koko opinnäytetyöprosessin vaikein ja eniten aikaa vievä vaihe oli tutkimustulosten analysointi.

Saatujen tulosten mukaan vanhemmat ja varhaiskasvatushenkilöstö pitivät leikkiä tärkeänä lapselle ja ymmärsivät sen kehittävät vaikutukset. Vanhemmat kaipaivat enemmän aikaa arkeen, jotta saisivat mahdollisuuden osallistua lasten leikkeihin enemmän. Varhaiskasvattajilla aikaa on, mutta tilajärjestelyt sekä päiväkodin muut toimet, kuten esimerkiksi siivous ja päivärytmi jättävät leikin jalkoihinsa. Pitkäkestoinen leikki on tästä syystä usein mahdotonta. Varhaiskasvattajat toivoivatkin käytännöllisempiä tilaratkaisuja. Myös vanhempien mielestä kodin toiminnat usein estävät pitkäkestoisen leikin.

Olemme usein työssämme pohtineet estettä leikin jatkuvuudelle ja tutkimustuloksista kävi ilmi, että se on ongelma useassa paikassa. Joissakin paikoissa ongelmaan oli löytynyt ratkaisu, joka usein selittyy runsailla jakotiloilla. Jos esimerkiksi päiväkodissa on jumppasali, joka ei ole päivittäisessä käytössä, leikkejä voi jättää sinne ja jatkaa halutesaan jopa useana päivänä. Juuri jakotiloja ja erilaisia tilaratkaisuja useassa vastauksissa kaipailltiinkin, jotta siivous, ruokailu tai päiväunet eivät estäisi leikkien jatkumista. Yhtenä vaihtoehtona tässä ongelmassa voitaisiin käyttää ehdotusta, joka tuli esille yhdessä vastauksessa. Siinä mainittiin, että hyvällä toimintasuunnitelmalla voidaan lisätä leikki-aikaa ja mahdollisuutta pitkäkestoiseen leikkiin. Tästä oli hyvät kokemukset.

Meillä on yhteensä yli 20 vuotta työkokemusta päivähoidosta ja olemme huomanneet asenteen leikkiä kohtaan muuttuneen päivähoitohenkilöstön keskuudessa vuosien saatossa. Vanhempien keskuudessa leikin arvostusta voisi kuitenkin vielä lisätä, varsinkin päivähoidossa. Usein kuulee päiväkotipäivän päätteeksi lauseen; ”tekö olette vain leikkineet tänään?”. Olemme usein miettineet, mistä tämä johtuu. Vaikka vanhempien tietoisuus leikin tärkeydestä ja kehittävydestä onkin lisääntynyt, odottavatko vanhemmat kuitenkin enemmän näkyvää, materiaalista tulosta päivähoidolta ja päiväkotipäiviltä? Nykypäivän kilpailuyhteiskunta on sellainen, että odotetaan näkyvää tulosta, joten olettavatko vanhemmat, että lapsella täytyisi olla pienestä asti mahdollisimman paljon tuottavuutta ja tuloksellisuutta? Onko ajatuksena kuitenkin, että ohjattu toiminta, kuten esimerkiksi aamupiiri, kädentaidot tai musiikki ovat lapselle kehittävämpää toimintaa kuin vapaa tai ohjattu leikki.

Kuten aiemmin pohdinnassamme jo totesimme, oli tämän opinnäytetyön tekeminen aika haasteellista. Yhtenä haasteena koimme aiheen rajaamisen. Aihetta rajattiin useaan otteeseen, mutta jos nyt alkaisimme uudelleen alusta, rajaisimme sitä vieläkin reilusti. Esimerkiksi ottaisimme käsittelyyn pelkästään leikin kehittävyden, sen tukemisen tai ohjauksen, jotta voisimme keskittyä esimerkiksi leikin tukemisen eri ulottuvuuksiin paremmin. Otimme työhön kuitenkin nämä laajat alueet kaikki sen vuoksi, että saisimme tietää, onko päiväkodeissa toimivaa leikin tukemista ja ohjausta ja jos on, niin millaista. Vanhemmat otimme mukaan kyselyyn, jotta saisimme kuulla myös heiltä mielipiteitä leikistä ja sen tukemisesta ja ohjaamisesta.

Mikäli aloittaisimme tämän opinnäytetyöprosessin nyt alusta, käyttäisimme tiedonkeruumenetelmänä kyselylomakkeen sijaan tai sen lisäksi haastattelua. Haastattelussa voisimme esittää tarkentavia lisäkysymyksiä, joita nousi kyselyiden vastauksia läpikäydessä. Tässä opinnäytetyössä kuitenkin koimme sekä haastattelun että kyselyn tekemisen liian aikaa vieväksi ja uskoimme aineiston kasvavan liian suureksi, jolloin analyysi olisi jäänyt suppeammaksi ja kärsinyt.

Opettavaista tämän opinnäytetyön tekemisessä oli huomata, kuinka paljon vanhemmilla oli tietoa leikin tärkeydestä, kehittävydestä sekä tukemisesta ja ohjaamisesta. Tämä tieto kuitenkin tuntui meistä ristiriitaiselta siihen nähden millaista palautetta vanhemmat antavat päiväkodille leikkimisestä. Vastauksia vanhemmilta saimme vain kolme ja näin ollen saimme aika kapean otteen vanhempien näkemyksistä. Jäimmekin miettimään,

että työskentelevätkö kyselyyn vastanneet vanhemmat itse varhaiskasvattajina? Varhaiskasvatushenkilöstön vastauksia osasimme jollain tavalla odottaakin työkokemuksemme vuoksi, mutta saimme myös uutta tietoa ja uusia ajatuksia tulevaan työhömmä ja siihen, millä tavalla voimme parantaa leikin asemaa ja lisätä vanhempien tietoisuutta leikin tärkeydestä varhaiskasvatuksessa. Osaamme tulevaisuudessa käyttää toimintasuunnitelmaa apuna enemmän leikin mahdollistamiseen, tukemiseen ja ohjaukseen. Myös pitkäkestoisen leikin ja leikin jatkumisen tukemiseen saimme uusia eväitä tulevaa varten.

Opinnäytetyötä tehdessämme sosiaalialan eettinen osaamisemme kehittyi. Mietimme ja pohdimme omia periaatteitamme ja arvojamme sekä kuinka voimme hyödyntää niitä valmistumisen jälkeen omassa työssämme. Opinnäytetyömme avulla olemme tuottaneet uutta tietoa lasten leikistä ja sen myötä lapsen kehityksestä sekä päiväkodin että kodin arjessa. Tätä saatua tietoa voimme käyttää hyväksemme tulevaisuudessa esimerkiksi päiväkodin toimintaa suunniteltaessa ja tarvittaessa jakaa tietoa myös eteenpäin. Itse olemme kokeneet, että oman oppimisemme kannalta on ollut tärkeää oivaltaa se, kuinka suuressa roolissa leikki on varhaiskasvatuksessa. Tulevaisuudessa tehdessämme lastentarhanopettajan työtä meidän on hyvä ottaa huomioon leikin merkitys pedagogisessa suunnittelussa. Oivalsimme myös sen, kuinka tärkeä lastentarhanopettajan on sisäistää aktiivisen aikuisen rooli arjen toiminnassa, jotta hän pystyy luomaan lapsille turvallisen ja kehittävän kasvu ympäristön. Lastentarhanopettajalla on myös tärkeä rooli leikin puolesta puhujana sekä vanhemmille että moniammatillisessa yhteistyössä.

Mietimme opinnäytetyötä tehdessämme mahdollisia jatkotutkimusaiheita ja olisi mielenkiintoista, jos joku innostuisi tekemään opinnäytetyönä kirjallisen materiaalin vanhemmille ja miksei myös varhaiskasvatushenkilöstölle leikin tärkeydestä, sen tukemisesta ja ohjaamisesta. Toinen aihe voisi olla se, kuinka päiväkodissa voitaisiin enemmän tukea lasten leikin mahdollisuutta ja myös mitä käsittää ohjattu leikki. Tässä voisi olla tulevaisuuden jatkotutkimusaiheita jollekin opinnäytetyölle.

LÄHTEET

Aaltonen, Marjo. Ojanen, Tuula. Siven, Tuula. Vihunen, Riitta. Vilen, Marika. Lapsen aika. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Ahola, Anja. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa. Viinamäki, Leena. Saari, Erkki. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen pohjalta. 2007. Helsinki. Tammi.

Aro, Tuija. Laakso, Marja-Leena. 2011. Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen.

Eskola, Jari. Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen.

Helenius, Aili. Karila, Kirsti. Munter, Hilikka. Mäntynen, Pirkko. Siren-Tiusanen Helena. 2002. Pienet päivähoidossa. Alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva. WS Bookwell Oy.

Hirsjärvi, Sirkka. Remes, Pirkko. Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Huttunen, Eeva. 1989. Päivähoidon toimiva arki. Jyväskylä. Gummerus.

Hänninen, Sisko-Liisa. Valli, Siiri. 1986. Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Keuruu. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jalovaara, Esko. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. 2005. Pilot- kustannus Oy.

Järvinen, Mervi. Laine, Anne. Hellman-Suominen, Kirsi. 2012. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki. Kirjapaja.

Kalliala, Marjatta. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Helsinki. Gaudeamus.

Kalliala, Marjatta. 2002. Lapsuus pelissä, lapsuus leikissä. Teoksessa Toim. Kolbe, Laura. Järvinen, Katriina. Onks ketään kotona? Pieksämäki. RT-Print Oy.

Kyngäs, Helvi. Vanhanen, Liisa. 1999. Artikkel. Sisällönanalyysi. Hoitotiede vol 11.1/99.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki. Kirjapaja.

Laine, Kaarina. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki. Otava.

Lindqvist, Gunilla. 1998. Leikin mahdollisuudet. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

Mikkola, Petteri. Nivalainen, Kirsi. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Pedatieto.

Nurmilaakso, Marja. Välimäki, Anna-Leena.(toim.). 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Unigrafia oy.

Ojala, Mikko. 1985. Varhaiskasvatuksen perusteita. Rauma. Oy Länsi-Suomi.

Riihonen, Eeva. 1991. Lapsi ja lelu. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Sandberg, Seija. Santanen, Solveig. Jansson, Annina. Lauhaluoma, Hillevi. Rinne, Outi. 2008. Perhekoulun käsikirja.

Tuomi, Jouni. Sarajärvi, Anneli.2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Viittala, Kaisu. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.

Vilen, Marika. Vihunen, Riitta. Vartiainen, Jari. Siven, Tuula. Neuvonen, Sohvi. Kurvinen, Auli. 2006. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki. WSOY.

Verkkolähteet

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2002:9: Stakes 2003/2005.

http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/.27.7.2013.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/. 24.4.2014.

Keski-Suomen museo. Päivä eilisessä työpajat. On leikin aika

<http://www3.jkl.fi/ksmuseo/paivaeilisessa/paja/pajat/onleik/tee.html>. 4.5.2014.

LIITTEET

- Liite 1. Saatekirje ja lomakekysely vanhemmille
- Liite 2. Saatekirje ja lomakekysely varhaiskasvatushenkilöstölle
- Liite 3. Esimerkkejä lasten leikeistä
- Liite 4. Tutkimuslupa
- Liite 5. Hankkeistussopimus

Liite 3 1(2)

Kyselylomakkeen saatekirje vanhemmille

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lapin ammattikorkeakoulusta. Teemme opintoihimme liittyvän opinnäytetyön 2-5-vuotiaiden lasten vapaasta leikistä, leikin tukemisesta ja ohjauksesta. Valitsimme juuri nuo ikävuodet, jotta saamme tietoa sekä pienten että isompien leikistä, kuitenkin rajasimme ikävuosia jotta tutkimuksesta ei tulisi liian laaja. Työmme toimeksiantajana on Rovaniemen kaupunki. Toteutamme kyselyn kolmessa Rovaniemen kaupungin päiväkodissa ja yhdessä yksityisessä Rovaniemen alueella toimivassa päiväkodissa. Kysely on osoitettu päiväkodissa yhden lapsiryhmän vanhemmille.

Kyselyyn vastataan nimettömästi ja haemme vastaukset päiväkodilta_____. Lomakkeet palautetaan palautuslaatikkoon ja lomakkeet käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja tietoja käytetään ainoastaan tähän opinnäytetyöhön. Tietojen keruun jälkeen lomakkeet hävitetään.

Toivomme runsaita vastauksia ja kiitämme ajastanne ja vaivannäöstänne! Mikäli vastustila ei riitä, vastauksia voi jatkaa paperin kääntöpuolelle.

Katja Jussila

katja.jussila2.at.edu.lapinamk.fi

Marja Rissanen

marja.rissanen.at.edu.lapinamk.fi

Liite 3 2(2)

Kysely

1. Onko mielestäsi lapselle hyötyä leikistä? Jos on, niin mitä?
2. Mitä mielestäsi käsite lapsen vapaa leikki perheessänne tarkoittaa?
3. Kuinka paljon lapsesi leikkii vapaa-ajalla ja millaisia leikkejä hän leikkii yksin, kavereiden kanssa ja sinun kanssasi?
4. Millä tavoin lapsesi kotona valitsee leikkinsä, välineensä ja leikkikaverinsa?
5. Kuinka takaat lapsellesi kotona riittävän leikkitilan ja leikkirauhan?
6. Osallistutko lapsen leikkeihin? Jos osallistut, millä tavoin ja kuinka usein? Mikä estää osallistumisen?
7. Onko lapsella mahdollisuus jatkaa kesken jäänyttä leikkiä myöhemmin, esimerkiksi saman päivän aikana tai seuraavana päivänä? Mikä mahdollistaa tai estää leikin jatkamisen?
8. Kerro esimerkki tilanteesta, jossa lapsi on purkanut tunteitaan tai elämäänsä leikin keinoin. Halutessasi voit kertoa useammankin esimerkin, voit jatkaa paperin kääntöpuolelle.

Liite 4 1(3)

Kyselylomakkeen saatekirje varhaiskasvatushenkilöstölle

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Lapin ammattikorkeakoulusta. Teemme opintoihimme liittyvän opinnäytetyön 2-5-vuotiaiden lasten vapaasta leikistä, leikin tukemisesta ja ohjauksesta. Valitsimme juuri nuo ikävuodet, jotta saamme tietoa sekä pienten että isompien leikistä, kuitenkin rajasimme ikävuosia jotta tutkimuksesta ei tulisi liian laaja. Työmme toimeksiantajana on Rovaniemen kaupunki. Toteutamme kyselyn kolmessa Rovaniemen kaupungin päiväkodissa ja yhdessä yksityisessä Rovaniemen alueella toimivassa päiväkodissa. Kysely on osoitettu lapsiryhmissä toimiville lastentarhanopettajille ja lastenhoitajille.

Kyselyyn vastataan nimettömästi ja kyselyt palautetaan niille osoitettuun kirjekuoreen, jonka haemme **7.2.2014**. Kaikki lomakkeet käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja tietoja käytetään ainoastaan tähän opinnäytetyöhön. Tietojen keruun jälkeen lomakkeet hävitetään.

Toivomme runsaita vastauksia ja kiitämme ajastanne ja vaivannäöstänne! Mikäli vastustila ei riitä, vastauksia voi jatkaa paperin kääntöpuolelle.

Katja Jussila

katja.jussila2.at.edu.lapinamk.fi

Marja Rissanen

marja.rissanen.at.edu.lapinamk.fi

Liite 4 2(3)

Kysely

1. Minkä ikäisiä lapsia ryhmässänne on? Entä pienryhmässänne?
2. Kertokaa leikin merkityksestä varhaiskasvatuksessa.
3. Kuinka paljon lapsella on mahdollisuus leikkiä vapaata leikkiä päiväkotipäivän aikana?
4. Olisiko mielestäsi lapselle tarpeellista/ mahdollista järjestää enemmän aikaa vapaaseen leikkiin?
5. Millä tavoin päiväkodissänne lapsi valitsee leikkinsä, leikkivälineensä ja leikkikaverinsa?
6. Kuinka leikinohjaus päiväkodissänne ja lapsiryhmässänne toteutuu?
7. Kuinka usein leikki on ohjattua?
8. Kuinka tuette lasten leikkiä ryhmässänne?
9. Miten päiväkodissänne mahdollistetaan lapselle leikkitila ja leikkirauha?
10. Oletteko tyytyväinen päiväkotinne ja lapsiryhmänne käytössä oleviin leikkitiloihin ja -välineisiin? Jos jotain pitäisi muuttaa, mitä muutoksia tekisitte?
11. Kuinka aikuinen seuraa tai osallistuu lasten leikkeihin päiväkodissänne?
12. Onko lapsella mahdollisuus jatkaa kesken jäänyttä leikkiä myöhemmin, esimerkiksi saman päivän aikana tai seuraavana päivänä? Mikä mahdollistaa tai estää leikin jatkamisen?

Liite 4 3(3)

Kertokaa esimerkki tilanteesta, jossa lapsi on purkanut tunteitaan tai elämänsä leikin keinoin. Halutessanne voitte kertoa useammankin esimerkin, voitte jatkaa paperin kääntöpuolelle.

Liite 5 1(2)

Esimerkkejä lasten leikki tilanteista sanoin ja kuvin

Kyselylomakkeissa viimeisenä on kohta, jossa pyydetään kertomaan jokin esimerkki tilanteesta tai tilanteista, joissa lapsi on purkanut tuntojaan tai elämäänsä leikin kautta. Alla on suorat lainaukset vastauksista.

”Perheeseen oli tullut vauva. 5v tyttö leikki dublolegoilla ja legovauva huusi kovaa, eli tyttö karjui leikki tilassa. Paikalle tuli dublotyttö, joka huusi: ”Olen hiljaa, ole hiljaa” ja kippasi vauvan dublokodista pois. Sitten dublotyttö laitettiin nukkumaan vauvan sänkyyn.”

”Kotileikeissä puretaan erilaisia elämäntilanteita. Jos esimerkiksi koira on tullut perheeseen, niin leikissä on koiranpentu jota hellitään ja hoivataan. Äidin ja isosiskon roolit ovat suosittuja. Välillä siellä on isäkin mukana ja isä menee töihin. Myös pojat valtaavat usein kotileikinurkan, jossa laitetaan ruokaa...”

”Lapsi oli kokenut suurta riemua uutena vuotena raketteja katsellessaan. Hän piirsi paperille ilotulituskuvan ja esitteli kaverille raketit. Lapsen ilontunteet nousivat hyvin esille em. tilanteessa.”

”Hyvin usein näkee, että lapsi joka on itse hoksannut pissaamisen, tykkää pissattaa nukkea. Niinpä leikkipotat ovat ahkerassa käytössä 2-3 vuotiailla.”

”Nuken ”hautaminen” kuolemantapauksen jälkeen.”

”Lapset purkavat elämäänsä useasti kun leikkivät roolivaatteilla. He leikkivät kodin henkilöitä ja matkivat heidän puheitaan. Toinen on esimerkiksi jompikumpi vanhemmista, joka komentaa ja määräilee toista lasta, joka on lapsen roolissa. Monesti juuri negatiiviset asiat tulevat esille lasten leikeissä.”

”Esimerkiksi hellyyttä ja paijaamista kaipaava lapsi lähestyy aikuista kissana tai koirana ja saa leikin avulla lääkettä mielialaansa.”

Liite 5 2(2)

”Taistelu- ja riehumisleikeissä lapsi usein purkaa virtuaalimaailman kokemuksiaan, toistaa näkemiään tapahtumia ja käsittelee tunteuksiaan, elää niitä uudelleen.”

”Ukin kuolema. Vilkuttelut ukille pilven päälle. Leikissä ruuan heitto ukille pilven päälle.”

”Aamupiirin leikkiminen, kuten päiväkodissa. Lapsi itse esittää hoitajaa (lempihoitajaansa tai hoitajaa jonka kanssa on jotain asioita käsitelty).”

”Jäähypenkki näkyi viimeksi ponileikeissä. Tarhassa ja kotona käytetään välillä jäähypenkkiä, niin viime viikolla lapsen ponileikeissä yksi poni joutui jäähypenkille. Kysyin lapselta että miksi, niin oli ollut tuhma poni. Hän otti kuitenkin ponin pois penkiltä sitten.”

 Rovaniemi
 Päivähoidon palvelukeskus
 Palvelupäällikkö
 Pirjo Honkavuori

Viranhaltijapäätös

11.12.2013/38 §

Dno KAUPKIRJ: 2177 /2012

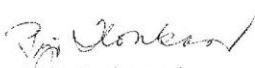
Tutkimuslupahakemus/Marja Rissanen ja Katja Jussila

Asia Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa opiskelevat Marja Rissanen ja Katja Jussila hakevat tutkimuslupaa opintoihin liittyvän tutkimuksen tekemiseen. Tutkimuksen aiheena on 2 - 5 vuotiaiden leikki ja sen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tutkimus toteutetaan Mäkirannan, Päiväkoti Väinämöisen ja Ylikylän päiväkodin varhaiskasvattajille sekä yhden lapsiryhmän vanhemmille. Tutkimusta ohjaavat Sari Leppälä ja Kaisu Vinkki.

Päätös Marja Rissaselle ja Katja Jussilalle myönnetään em. tutkimuslupa.

Tutkimuksessa on noudatettava henkilötietolain ja julkisuuslain säännöksiä. Tutkimuksen toteuttamisesta on vielä erikseen sovittava ko. yksiköiden esimiesten kanssa. Tutkimuksesta tulee toimittaa yksi kappale Rovaniemen kaupungin päivähoidon palvelukeskuksen käyttöön ja se on lähetettävä päivähoidon palvelukeskukseen, osoite PL 8216, 96101 Rovaniemi.

Allekirjoitus

 Pirjo Honkavuori
 Palvelupäällikkö

Toimeenpano

Ote: Marja Rissanen ja Katja Jussila, Jouni Selkälä/Mäkirannan päiväkodit, Kaisa Peteri/Päiväkoti Väinämöinen, Risto Davidla/Ylikylän päiväkodit

Muutoksenhakuosoitus

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän (7) päivän kuluessa kirjeen lähettämisestä. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen tiedon päätöksestä, kun päätös on asetettu yleisesti nähtäväksi.

Valitusviranomainen

Rovaniemen kaupunki
 Sivistyspalvelujen johtokunta
 Postiosoite: PL 8216, 96101 Rovaniemi
 Käyntiosoite: Hallituskatu 7

Kemi-Tornion
ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUSSOPIMUS

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu ja alla mainittu toimokesiäntäjä sopivat täällä sopimuksella opiskelijatyönä tehtävän hankkeistettua opinnäytetyön tekemisestä.

Toimeksiantaja

Nimi: ROVANIEMEN KAUPUNGIN PÄIVÄHOITO
Osoite:
Puh.: Sähköpostiosoite:

Yhdyshenkilö/työelämänohjaaja

Nimi: PIRJO HONKAVUORI
Osoite:
Puh.: Sähköpostiosoite:

Oppilaitoksen tiedot

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu
Opinnäytetyön ohjaajan nimi: SARI LEPPÄLÄ
KAISSU VINKKI
Nimi:
Osoite: TIETOKATU 1 94600 KEMI
Puh.: 010 38350 Sähköpostiosoite: sari.leppala@tokem.fi
kaisu.vinkki@tokem.fi

Opinnäytetyön tekijä(t) (nimi, koulutusohjelma, yhteystiedot)

KATJA JUSSILA, SOSIAALIALAN KO./katja.jussila2@tokem.fi. 040-8211551
MARJA RISSANEN, SOSIAALIALAN KO./marja.rissanen@tokem.fi. 040-4183051

Opiskelijatyönä tehtävän opinnäytetyön tiedot:

Työn nimi: 2-5-VUOTIAIDEN LASTEN LEIKKI JA SEN TUKEMINEN
Tavoitteet: TAVOITTEENA SAADA VALMIKSI KEVÄÄLLÄ 2014. VARHAISKASVATUKSESSA
Opinnäytetyöstä aiheutuista kustannuksista vastaa: OPISKELIJAT ITSE
Tavoitteet: KYSELYLOMAKKEESEEN VASTATAAN NIMETTÖMÄNÄ,
LOMAKKEET SILPUTAAN TULOSTEN ANALYSOINNIN
JÄLKEEN

Opinnäytetyön hankkeistusta koskevat tiedot:

- Toimeksiantaja maksaa joko ammattikorkeakoululle tai opiskelijalle työn tekemisestä ja tästä on kirjallisesti sovittu omien opinnäytetyön aloittamista.
- Opinnäytetyön ohjaukseen osallistuu nimetty työelämän edustaja ja tästä on kirjallisesti sovittu omien opinnäytetyön aloittamista.
- Toimeksiantajan tarkoituksena on hyödyntää opinnäytetyön tuloksia.

Jos tähän sopimukseen tulee muutoksia, on se jokaisen osapuolen uudelleen hyväksyttävä ja allekirjoitettava.

Tämä sopimus on tehty kappaleena, yksi jokaiselle sopijapuolelle.

ROVANIEMI 28.11.2013
Kaisu Vinkki
Majja Rissanen
Pirjo Honkavuori

